

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Jakonen, Mikko; Säilävaara, Jenny; Ikonen, Hanna-Mari

Title: "Eipä tässä käteen jää juuri yhtään mitään, kun toisesta päästä leikataan heti" : työssäkäyvien köyhien kokemuksia prekaarista työstä ja sosiaaliturvasta 2000-luvun Suomessa

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittajat

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Jakonen, M., Säilävaara, J., & Ikonen, H.-M. (2023). "Eipä tässä käteen jää juuri yhtään mitään, kun toisesta päästä leikataan heti" : työssäkäyvien köyhien kokemuksia prekaarista työstä ja sosiaaliturvasta 2000-luvun Suomessa. *Työväentutkimus*, 37, 7-28.
<https://doi.org/10.37456/tvt.131469>

”EIPÄ TÄSSÄ KÄTEEN JÄÄ JUURI YHTÄÄN MITÄÄN, KUN TOISESTA PÄÄSTÄ LEIKATAAN HETI”

Työssäkäyvien köyhien kokemuksia prekaarista työstä ja sosiaaliturvasta 2000-luvun Suomessa¹

Mikko Jakonen

YTT, professori, Itä-Suomen yliopisto

Jenny Säilävaara

YTT, tutkijatohtori, Jyväskylän yliopisto

Hanna-Mari Ikonen

HTT, apulaisprofessori, Jyväskylän yliopisto

Köyhyys Suomen kaltaisessa vauraassa jälkiteollisessa hyvinvointivaltiossa on ristiriitainen ilmiö. Olemme tottuneet ajattelemaan, että elämme yhdessä maailman onnellisemmista maista, jossa ihmisillä on tasa-arvoiset mahdollisuudet edetä ja toimia elämässään.² Vuonna 2021 maassamme eli kuitenkin 718 700 pienituloista ihmistä, joista 421 600 oli pitkittyneesti pienituloisia. Pienituloisissa eli köyhissä kotitalouksissa asui 121 800 lasta.³

Erilaisten arvioiden mukaan jopa 200 000–300 000 ihmistä hakee vuosittain jonkinlaista ruoka-apua muutoin niukkaan arkeensa.⁴ Hyvinvointivaltiossa köyhyys koskee pääasiassa kotitalouksia, joiden jäsenet eivät ole mukana työelämässä, kuten vanhuksia, työttömiä, työkyvyttömiä ja sairaita.⁵

Palkkatyöhön perustuvassa yhteiskunnassamme olemme tottuneet ajattelemaan, että työllä pystyy elättämään itsensä ja perheensä.

1 Artikkelin on tehty Suomen kulttuurirahaston (SKR) rahoituksella hankkeessa Työssäkäyvät köyhät jälkiteollisessa hyvinvointivaltiossa (Jyväskylän yliopisto / Itä-Suomen yliopisto).

2 The Sustainable Development Solutions Network on valinnut Suomen kuusi kertaa maailman onnellisemmaksi maaksi: <https://worldhappiness.report>.

3 Tilastokeskus. ”Pienituloisten määrä kasvoi vuonna 2021,” 19.12.2022, <https://www.stat.fi/julkaisu/clbk-sh4ppy1y20bum4uh8ngbg>.

4 Joakim Zitting & Sari Kainulainen, ”Koronapandemian vaikutukset ruoka-aputoimintaan,” *Yhteiskuntapolitiikka* 88, no. 1 (2023): 45–52, <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023021627531>; Jouko Karjalainen, Rosa Hossain-Karhu, Pirjo Marjamäki & Annikka Sinkkonen, *Ruoka luo yhteyden – Ruoka-apu hyvinvointivaltiossa. Ruoka-apuseelvityksen muistio*. (2021) Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca. <https://stm.fi/documents/1271139/48496181/Selvitys+ruoka-avusta.pdf/501a0182-4e8e-f943-9bd3-afc40e10332f/Selvitys+ruoka-avusta.pdf?t=1612953452113>.

5 Arttu Kauhanen, Marja Riihelä & Matti Tuomala, ”Köyhyys ja köyhyyden pitkittyminen Suomessa,” *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 116, no.1 (2020), <https://www.doria.fi/handle/10024/176826>.

Työssäkävien köyhien (*working poor, in-work poverty*) ilmiötä onkin pidetty hyvinvointivaltioissa jokseenkin marginaalisena.⁶ Toisen maailmansodan jälkeen teollinen tuotanto tarjosi länsimaissa runsaasti töitä. Työsuhteet olivat pääsääntöisesti toistaiseksi jatkuvia ja kokopäiväisiä.⁷ Talouspolitiikassa tavoiteltiin täystyöllisyyttä, ja sosiaaliturvajärjestelmät rakennettiin vakuuttamaan ihmiset tilapäisiä työttömyysjaksoja varten.⁸

Länsimaissa työssäkävien köyhyys on 1980-luvulta lähtien yhdistetty enimmäkseen Pohjois-Amerikan työmarkkinoihin, mutta Euroopassa sitä ei ole pidetty yhtä merkittävänä ilmiönä.⁹ 2000-luvulla työssäkävien köyhyysessä on kuitenkin tapahtunut selkeä käänne

Euroopassa. Työssäkävien köyhien määrä kasvaa, ja ilmiön luonne on muuttunut.¹⁰ Niin EU:n kuin Euroalueella työssäkävien köyhyys on noussut 2000-luvulla noin prosenttiyksikön ollen noin yhdeksän prosenttia työssäkävivistä. Maakohtaiset vaihtelut ovat kuitenkin merkittäviä ja kertovat enemmän ilmiön kehittymisestä.¹¹ Esimerkiksi työ- ja sosiaaliturvareformien (ns. Hartz-reformit) myötä on määrä kasvanut Saksassa vuoden 2005 4,8 prosentista vuoden 2021 8,7 prosenttiin, samalla kun maassa vallitsee lähes täystyöllisyys.¹² Työssäkävien köyhyys on kasvanut myös esimerkiksi Ranskassa ja Tanskassa. Britanniassa (10,4 prosenttia vuonna 2018) kasvua on ollut koko 2000-luvun, ja samalla

-
- 6 Heikki Palviainen, ”Työssäkävien köyhyys Suomessa 1990–2010,” *Kansantaloudellinen vuosikirja* 114, no. 4 (2018): 495–512, https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2018/12/KAK_4_2018_WEB-9-26.pdf.
- 7 On kuitenkin huomattava, että epävarmoja työsuhteita ja työssäkävien köyhyyttä on esiintynyt Suomen historiassa aikaisemmin. Ks. esim. Leena Enbom, ”The Working Poor: The Labour Strategies of the Welfare Recipients in Helsinki 1890–1970” (Väitöskirja, Helsingin yliopisto, 2023), <http://hdl.handle.net/10138/358134>. Työelämän muutoksen vertailukohtana käytetään tässä artikkelissa teollista hyvinvointivaltiota ja sen muuttumista jälkiteolliseksi hyvinvointivaltioksi.
- 8 Ks. esim. Ilpo Airio, ”Työssä mutta köyhä: Työn ja toimeentulon sidos kuudessa OECD-maassa 1970–2000,” *Janus* 14, no. 3 (2006): 294–311, <https://journal.fi/janus/article/view/50388>.
- 9 Ilpo Airio, *Change of Norm?: In-Work Poverty in a Comparative Perspective* (Helsinki: Kela, Research Department, 2008), <http://hdl.handle.net/10250/3326>.
- 10 EU:n tasolla ilmiötä seurataan säännöllisesti, ja EU julkaisee myös ilmiötä käsitteleviä maakohtaisia raportteja: Ramón Pena-Casas, Dalila Ghailani, Slavina Spasova & Bart Vanhercke, *In-Work Poverty in Europe: A Study of National Policies* (Bruxelles: European Commission, 2019), <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=21113&langId=en>; Eurofound, Robert Anderson, Daphne Ahrendt, Adam Revello, Jean-Marie Jungblut & Eszter Sándor, *In-Work Poverty in the EU* (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017), <https://doi.org/10.2806/125135>; Olli Kangas & Laura Kalliomaa-Puha, *In-Work Poverty in Finland* (European Commission, 2019), <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=21113&langId=en>. Ks. myös Ive Marx & Brian Nolan, ”In-Work Poverty,” teoksessa *Reconciling Work and Poverty Reduction*, toim. Bea Cantillon & Frank Vandebroucke (Oxford: Oxford University Press, 2014); Rod Hick & Alba Lanau, *In-Work Poverty in the UK* (Cardiff: Cardiff University, 2017). Suomen kehityksestä, ks. Ville Kainulainen, *Työssäkävivät köyhät: Katsaus aiheeseen tutkimuskirjallisuuden valossa* (Helsinki. Palvelualuejen ammattiliitto PAM, 2013); Niina Tanner, *Töissä, mutta köyhä: Palkkatyököyhyys ja sen kustannukset ravintola- ja kiinteistöpalvelualueilla* (Helsinki: Palvelualuejen ammattiliitto, 2019), <https://www.pam.fi/wp-content/uploads/2023/08/Tanner-palkkatyokoyhyys.pdf>.
- 11 Lukujen perustana tilasto ”In-Work at Risk of Poverty Rate by Age and Sex, population 18 and over”, joka löytyy tietokannasta Eurostat, ”EU statistics on income and living conditions,” <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/database>.
- 12 Federal Statistical Office of Germany (Destatis), ”Registered unemployed, Unemployment rate for Germany, Former Territory of Federal Republic,” <https://www.destatis.de/EN/Themes/Labour/LabourMarket/Unemployment/Tables/lrarb001.html#242354>.

jo 60 prosenttia kaikista köyhistä kotitalouksista on sellaisia, joissa vähintään yksi henkilö työskentelee.¹³ Eurooppalaisena trendinä vaikuttaa olevan, että työssäkäyvien köyhien määrä kasvaa, ja syyt heidän köyhyydelleen löytyvät epätyypillisistä töistä sekä työ- ja sosiaalipolitiikan reformeista.¹⁴ Suomessa työssäkäyvien köyhyys on pysytellyt tilastojen mukaan samalla, hieman alle kolmen prosentin tasolla koko 2000-luvun.

Akateemisessa tutkimuksessa (niin Suomessa kuin kansainvälisesti) työssäkäyviä köyhiä on perinteisesti tarkasteltu osana työ- ja sosiaalipolitiikan tutkimusta. Tutkimuksessa on käytetty pääasiassa suuria kvantitatiivisia aineistoja, jotka ovat vertailtavissa sekä ajallisesti että maittain.¹⁵ Vähitellen tutkimuksessa on lisääntynyt myös erilaisten laadullisten aineistojen käyttö, joilla on päästy tarkastelemaan lähemmin pienituloisten työssäkäyvien arkipäivän kokemuksia sekä työelämän laadullisia muutoksia.¹⁶

Hyvinvointivaltioissa elävien työssäkäyvien köyhyydessä on kiinnostavaa ilmiön monimutkainen muotoutuminen työmarkkinoiden

ja sosiaaliturvan risteyksessä. Työssäkäyvien köyhyys vaikuttaa yksilöihin ja kotitalouksiin toisella tavalla kuin kokoaikainen työttömyys ja siitä johtuva köyhyys. Esimerkiksi kysymykset työssäkäyvien köyhien työllistymisestä täysipäiväisiin töihin ja kannustinloukkujen purkamisesta asettuvat toisin kuin kokonaan työttömien henkilöiden kohdalla. Työssäkäyvien köyhien asema on monessa mielessä monimutkaisempi, mutta heillä on mahdollisesti enemmän toimintamahdollisuuksia kuin kokonaan työn ulkopuolella olevilla. Toisaalta heidän arkielämänsä voi olla huomattavasti kuormittavampaa, sillä yhden tai useamman työn tekeminen köyhyysrajan ansiolla ja osin sosiaaliturvasta riippuvaisena sekä usein vaihtuvien työvuorojen tai -suhteiden sovitaminen esimerkiksi perheen arkeen voi olla henkisesti ja fyysisesti vaativaa.

Jälkiteollisessa yhteiskunnassa työssäkäyvien köyhyyttä on tutkittava prekaareihin työmarkkinoihin ja -suhteisiin kytkeytyvänä ilmiönä. Fordistisesta työn järjestyksestä¹⁷ poikkeavan prekaarin työn riskiltä välttyy 2000-luvulla yhä harvempi. Prekaari työ luo uusia elämi-

13 Hick & Lanau, *In-Work Poverty*.

14 Brigitte Lestrade (toim.), *Travail et précarité: Les 'working poor' en Europe* (Paris: L'Harmattan, 2011); Mariana Filandri & Emanuela Struffolino, "Individual and Household In-Work Poverty in Europe: Understanding the Role of Labor Market Characteristics," *European Societies* 21, no. 1 (2019): 130–157, <https://doi.org/10.1080/14616696.2018.1536800>; Henning Lohmann & Ive Marx, *The Handbook on In-Work Poverty* (London: Edward Elgar Publishing, 2019); Jerome Horemans, *Atypical Employment and In-Work Poverty* (Leuven: Hiva Research Institute for Work and Society, 2017).

15 Ilpo Airio, "Työssäkäyvien köyhyyden taustatekijät EU-maissa," *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 103, no. 2 (2007): 172–185, <https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/images/stories/kak/kak22007/kak22007airio.pdf>; Henning Lohmann, "Welfare States, Labour Market Institutions and the Working Poor: A Comparative Analysis of 20 European Countries," *European Sociological Review* 25, no. 4 (2009): 489–504, <https://doi.org/10.1093/est/jcn064>; Björn Halleröd, Hans Ekbrand & Mattias Bengtsson, "In-Work Poverty and Labour Market Trajectories: Poverty Risks Among the Working Population in 22 European Countries," *Journal of European Social Policy* 25, no. 5 (2015), <https://doi.org/10.1177/0958928715608794>.

16 Jo McBride & Andrew Smith, "I feel like I'm in poverty. I don't do much outside of work other than survive': In-Work Poverty and Multiple Employment in UK," *Economic and Industrial Democracy* 43, no. 3 (2022), <https://doi.org/10.1177/0143831X211016054>; Jo Swaffield, Carolyn Snell, Becky Tunstall & Jonathan Bradshaw, "An Evaluation of the Living Wage: Identifying Pathways Out of In-Work Poverty," *Social Policy & Society* 17, no. 3 (2018): 379–392; Hannah Poulter, Judith Eberhardt, Helen Moore & Sula Windgassen, "'Bottom of the Pile': Health Behaviours within the context of In-Work Poverty in North East England," *Journal of Poverty* 27, no. 3 (2023): 197–216, <https://doi.org/10.1080/10875549.2021.2023721>.

sen tapoja ja rytmejä verrattuna teollisen hyvinvointivaltion vastaaviin. Prekaareissa työsuhteissa tehtävä työ ei palaudu pelkästään riittämättömiin tuloihin, vaan myös työn, koulutuksen, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, uudenlaisten luokkajakojen ja yhteiskunnallisen aseman kysymyksiin sekä näistä seuraaviin sosiaalisten suhteiden muutoksiin ihmisten elämäkulussa. Näillä mikrotason ilmiöillä on yhteys yleisempiin talous-, työ- ja sosiaalipolitiikan muutoksiin sekä niitä ohjaaviin ideologioihin vaikutteisiin.¹⁸

Tässä artikkelissa tutkimme työssäkäyvien köyhien kokemuksia prekaarista työstä ja sosiaaliturvasta 2000-luvun Suomessa. Tarkastelemme aluksi työssäkäyviä köyhiä osana työelämän prekarisaation sekä jälkiteollisen hyvinvointivaltion yhteiskuntapoliittisten muutosten kontekstia. Taustoitamme tämän jälkeen analyysiamme esittelemällä työssäkäyvien köyhyyteen liittyviä määritelmiä ja määriä. Sen jälkeen esittelemme tarkemmat tutkimuskysymykset sekä tutkimusaineistomme ja analyysimenetelmämme. Korostamme köyhyyden moniulotteisuutta, kompleksisuutta ja sen arkielämässä joustavaa luonnetta. Näin voimme paremmin ymmärtää työssäkäyvien köyhien eriytyisiä ja monimuotoisia tilanteita, sekä erilaisia mahdollisuuksia ja vaikeuksia vaikuttaa niihin yhteiskuntapoliittisilla ratkaisulla. Aineiston analyysissä kysymme, kuinka prekaarit työsuhteet ja riittämättömät tulot sekä sosiaaliturvan ja ansiotulojen yh-

distäminen jäsentävät työssäkäyvien köyhien työskentelyä ja elämää. Artikkelin lopussa esitämme analyysimme perusteella johtopäätöksiä ja näkökulmia työssäkäyvien köyhien ilmiön kehityksestä tulevaisuudessa.

Prekaari työ ja työssäkäyvien köyhyys jälkiteollisessa hyvinvointivaltiossa

Syyt työssäkäyvien köyhyyteen riippuvat kulloisestakin tuotantomuodosta sekä taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta toimintaympäristöstä. Työssäkäyvien köyhyys on erilaista esimerkiksi agrariiyhteiskunnassa, jossa käytössä on vain alkeellisia sosiaalivakuutuksen muotoja, kuin teollisessa hyvinvointivaltiossa, jossa on tarjolla täysipäiväistä palkkatyötä ja jossa sosiaaliturvajärjestelmät ovat kehittyneitä. Jälkiteollisessa hyvinvointivaltiossa työssäkäyvien köyhyys rakentuu taloudellisen ja yhteiskunnallisen murroskauden kontekstissa.

Jälkiteollisissa talouksissa alkua- ja teollisuustuotanto eivät tarjoa enää massamittassa töitä suurimmalle osalle työikäisestä väestöstä. Tuotantorakenne on monipuolinen, ja se kattaa monia aloja alkutuotannosta ja teollisuudesta tietö- ja kulttuuritalouteen.¹⁹ Työväestö on laajasti ja korkeasti koulutettua, ja monet työtehtävät löytyvät koulutusta vaativilta aloilta julkiselta, yksityiseltä ja kolmannelta sektorilta. Toisaalta myös palvelu-, hoito- ja hoiva-alat tarjoavat paljon työvoimaintensiivisiä töitä. Etenkään palvelualojen työmarkkinoilla ei välttämättä edellytetä korkeaa koulutusta tai

17 Fordistisella työn järjestyksellä tarkoitetaan tässä yhteydessä tehdastyön kaltaisesti organisoitua työtä teollistuneessa ja kehittyvässä hyvinvointivaltiossa, jossa myös julkisen sektorin työ järjestettiin ”tehdasmallisen” työnjaon avulla. Fordistista työn organisaation aikakautta voidaan pitää erityisenä vaiheena kapitalistisessa työn organisaatiossa, jolla oli merkittävä vaikutus 1900-luvun jälkipuoliskon länsimaisten yhteiskuntien organisaatioon. Ks. Pauli Kettunen, *Työjärjestys: Tutkielmia työn ja tiedon poliittisesta historiasta* (Helsinki: Tutkijaliitto, 1997); Brett Neilson & Ned Rossiter, “Precarity as Political, or, Fordism as an Exception,” *Theory, Culture & Society* 25, 7–8 (2008): 51–72, <https://doi.org/10.1177/0263276408097796>.

18 Ks. Patrick Cingolani (toim.), *Un travail sans limites ?* (Paris, Érés, 2012); Arne L. Kalleberg & Steven P. Vallas (toim.), *Precarious Work* (Bingley: Emerald, 2018); Donatella della Porta, Sakari Hänninen, Martti Siisänen & Tiina Silvasti (toim.), *The New Social Division: Making and Un-Making Precariousness* (Lontoo: Palgrave-MacMillan, 2015).

19 Pentti Koistinen, *Työ, työvoima ja politiikka* (Tampere: Vastapaino, 2014).

taiotasoa. Kolmas teollinen vallankumous eli tietotekniikan nopea kehittyminen ja digitalisaatio on 2020-luvun jälkiteollisen yhteiskunnan läpileikkaava ilmiö, joka vaikuttaa työelämään kaikilla aloilla. Tietoteknistyminen sekä tuhoaa vanhoja töitä että luo uusia.²⁰ Samalla tietoteknistyminen on vaikuttanut merkittävästi mahdollisuuksiin organisoida työtä useilla uusilla tavoilla, mistä on seurannut työn pätkimistä ja ”silppuamista”.

Jälkiteollisen yhteiskunnan työmarkkinoilla voimistuva prekarisaatio on tarkoittanut työn heterogenisoitumista sekä työvoiman polarisaatiota ja segmentoitumista. Työvoiman heterogenisoitumisella tarkoitetaan prekaarin työn monia erilaisia muotoja, erilaisia työn teon tapoja ja lukuisia erilaisia työsopimusmuotoja.²¹ Työmarkkinoiden polarisaatiolla puolestaan tarkoitetaan vähän koulutusta vaativien matalapalkka-alojen erottumista korkeaa koulutusta vaativista ja hyväpalkkaisista asiantuntija-tehtävistä sekä jakoa prekaarien ja vakituisten työsuhteiden välillä.²² Työmarkkinoiden segmentoituminen viittaa ilmiöön, jossa syntyy niin sanottuja ydin- ja periferiatöitä.²³ Nämä jaot noudattavat perinteisiä luokkajakoja, ja

suorittava työ on edelleen useammin prekaaria kuin asiantuntijatyö. Toisaalta prekarisaatio vaikuttaa myös keskiluokkaisina pidettyihin ammatteihin, ja myös koulutusta vaativat työt prekarisoituvat. Pääasiallisesti prekaarit työt keskittyvät kuitenkin palvelualoille. Prekarisaation myötä työhön liittyvät yhteiskunnalliset riskit ja työssäkäyvien köyhyys kohdistuvat ennen kaikkea työmarkkinoilla heikommassa asemassa oleviin ryhmiin, kuten nuoriin, matalasti koulutettuihin, naisiin ja maahanmuuttajiin.²⁴

Työntekijän kannalta prekarisaatiolla tarkoitetaan työmarkkinoiden muutosta pysyvistä ja kokopäiväisistä, pääasiassa yhden työnantajan palveluksessa tehdyistä työsuhteista ja -urista kohti epävarmoja, epätyypillisiä ja joustavia työsuhteita ja -markkinoita, joissa työpaikat, työnantajat, työtehtävät, työehdot ja palkat vaihtelevat.²⁵ Työnantajan kannalta prekarisaatio on tarkoittanut työvoiman tarjonnan lisääntymistä työmarkkinoilla, mikä on ollut myös yksi keskeisiä uusklassisen talouspolitiikan ja uusliberaalin *workfare*-tyyppisen yhteiskuntapolitiikan tavoitteita.²⁶ 2000-luvun hyvinvointivaltiossa työn

20 Tuomo Alasoini, ”Digitalisaatio muuttaa työtä – millaista työelämää uudistavaa innovaatiopolitiikkaa tarvitaan?”, *Työpoliittinen aikakauskirja* 58, no. 2 (2015): 26–37, <https://tem.fi/documents/1410877/2874993/tak22015.pdf>.

21 Satu Ojala, Merja Kauhanen & Jouko Nätti, ”Osa- ja määräaikatyön monet muodot ja työn laatu,” *Talous & Yhteiskunta*, no. 3 (2014): 36–41, <https://labore.fi/wp-content/uploads/2020/04/ty32014.pdf>; Denis Pennel, *Travailler pour soi?* (Paris: Seuil, 2013).

22 Koistinen, *Työ, työvoima*; Maarten Goos, Alan Manning & Anna Salomons, ”Job Polarization in Europe,” *The American Economic Review* 99, no. 2 (2009) 58–63, <https://www.jstor.org/stable/25592375>.

23 Damian Grimshaw, Collette Fagan & Gail Hebson (toim.), *Making Work More Equal: A New Labour Market Segmentation Approach* (Manchester: Manchester University Press, 2017).

24 Klaus Armingeon & Giuliano Bonoli, *The Politics of Post-Industrial Welfare States* (London: Routledge, 2006); Jorma Sipilä, Anneli Anttonen & Teppo Kröger, ”A Nordic Welfare State in Post-Industrial Society,” teoksessa *The Welfare State in Post-Industrial Society*, toim. Jason L. Powell & Jon Hendricks (London: Springer, 2009).

25 Mikko Jakonen, ”Uusi työ ja prekarisaatio: Työn muutosten vaikutukset suomalaiseen hyvinvointivaltioon ja poliittiseen järjestäytymiseen,” *Tiede & Edistys* 39, no. 4 (2014): 287–320, <https://doi.org/10.51809/te.105165>; Patrick Cingolani, *Révolutions précaires: Essai sur l’avenir de l’émancipation* (Paris: La Découverte, 2014); Pasi Pyöriä & Satu Ojala, ”Työn prekarisaatio,” teoksessa *Työelämän myytit ja todellisuus*, toim. Pasi Pyöriä (Helsinki: Gaudeamus, 2017); Guy Standing, *The Precariat* (London: Bloomington Press, 2010).

26 James D. Hamilton, ”A Neoclassical Model of Unemployment and the Business Cycle,” *Journal of Political Economy* 96, no. 3 (1988): 593–617, <http://www.jstor.org/stable/1830361>; Mikko Jakonen, *Konflikti: Talous ja politiikka*. (Helsinki: Into, 2020), 161–182.

tarjonnan lisäämiseen on pyritty esimerkiksi heikentämällä työttömyys- ja sosiaaliturvaa. Taustalla on ollut ajatus siitä, että työttömyys- ja sosiaaliturva estävät työllistymistä, koska ne synnyttävät niin sanottuja kannustinloukkuja. Teorian mukaan heikompi sosiaaliturva työntää ihmisiä nopeammin työmarkkinoille, ja työttömyysjaksot lyhenevät, jolloin myös työttömyyden kustannusten julkiselle sektorille on uskottu pienenevän. Samalla työn madaltuvan hinnan uskotaan lisäävän yritysten investointeja ja taloudellista toimeliaisuutta.²⁷ Työn madaltuva hinta tuottaa kuitenkin myös prekaaria työtä ja työssäkäyvien köyhyyttä.

Työssäkäyvien köyhien määrän lisääntymiseen vaikuttavat muuttuvien työmarkkinoiden ja yhteiskuntapolitiittisten reformien lisäksi muut yhteiskunnalliset ja kulttuuriset muutokset. Yhtenä jälkiteollisen hyvinvointivaltion erityisenä piirteenä voidaan pitää perherakenteiden muutosta, jossa erityisesti yksinasuvien ja yksinhuoltajien määrä on kasvanut jo useamman vuosikymmenen.²⁸ Yhden henkilön tulot riittävät kuitenkin huonosti Pohjoismaissa tyypilliselle kahden ansaitsejan malliin perustuville asunto- ja vuokramarkkinoille. Työmarkkinat ja etenkin palvelualueen prekaarit työt keskittyvät suuriin kaupunkeihin, joissa asumisen hinta on korkea. Vaihtoehtona kalliiden asumiskustannusten alueella elämiselle on asuminen kauempana taajamisesta. Tällöin taas töihin liikkuminen aiheuttaa

merkittäviä julkisen liikenteen tai yksityisauton kuluja.

Prekaaria työtä ja elämää määrittelee usein erilaisten yhteiskunnallisten positioiden limityminen, liminaalisuus ja hybridimäisyys.²⁹ Henkilö voi esimerkiksi tehdä palkkatöitä ja toimia sivutoimisena yrittäjänä sekä samalla myös opiskella ja olla esimerkiksi pienten lasten vanhempi. Jälkiteollisessa taloudessa ihmisten ansiot voivat muodostua aiempaa useammin monesta eri lähteestä.³⁰ Henkilöllä voi olla vuoden aikana ansioita esimerkiksi palkkatyöstä, yrittäjämäisestä työstä tai vaikkapa apurahasta. Sosiaaliturva voi olla näiden lisänä pysyvä tai säännöllisesti vaihteleva osa henkilön vuosituloja. Yleisesti tällaiset elämänvaiheet ja ansaintamuodot eivät muodostu pysyviksi, mutta ne voivat kestää vuosia ja olla ratkaisevia yksilön elämänkulun kannalta. Toisaalta prekaarin työmarkkinaposition on myös havaittu jäävän osalla pitempiaikaiseksi, jolloin työelämän liminaaltila määrittelee ja vaikuttaa koko elämänkulkuun ja -suunnitteluun. Näissä tilanteissa teollisen hyvinvointivaltion pysyvien työsuhteiden katkos- ja muutosvaiheisiin suunniteltu sosiaaliturva- ja palvelujärjestelmä ei välttämättä tunnista kaikkia apua tarvitsevia eikä kykene auttamaan heitä. Jälkiteollisen hyvinvointivaltion tukijärjestelmät saattavat tällöin tuottaa ja jopa ylläpitää prekaaria elämäntilannetta.

27 Jakonen, *Konflikti: talous*, 161–182; Richard D. Wolff & Stephen A. Resnick, *Contending Economic Theories: Neoclassical, Keynesian, and Marxian* (Cambridge: MIT Press, 2012).

28 Timo M. Kauppinen, *Yksinasumisen muutokset ja tulotaso* (STTK, 2022), https://www.sttk.fi/wp-content/uploads/sites/2/2022/12/1_nayttoversio_sivuttain_sttk_julkaisusarja_talouttajatyoelamaa_1_2022.pdf; *Suomen virallinen tilasto: Perheet* (Helsinki: Tilastokeskus, 28.5.2021), https://www.stat.fi/til/perh/2020/perh_2020_2021-05-28_tie_001_fi.html.

29 Tiina Kontinen, Pia Houni, Helena Kartsen & Heikki Toivanen, ”Liminaalitalan käsite työn muutosten jäsentäjänä,” *Aikuiskasvatus* 33, no. 4 (2013): 252–264, <https://doi.org/10.33336/aik.94057>; Heli Ansio, Pia Houni & Mikko Piispa, ”Ei ole keksitty sitä ammatinimikettä, mikä olisin’: Sosiaalisesti sitoutuneet taiteentekijät ja hybridinen työ,” *Yhteiskuntapolitiikka* 83, no. 1 (2018): 5–17, <https://www.julkari.fi/handle/10024/136024>; Anu Järvensivu & Arja Haapakorpi (toim.), *Monimuotoinen ansiotyö: Näkökulmia monista lähteistä ansaintaan* (Tampere: Tampere University Press, 2022).

30 Järvensivu & Haapakorpi, *Monimuotoinen ansiotyö*.

Työssäkävien köyhien määritelmät ja määrät

Työssäkävien köyhyyttä mitataan samoilla menetelmillä kuin muutakin köyhyyttä. EU:ssa käytössä oleva menetelmä on suhteellinen tulometodi. Sen mukaan kotitalous on köyhyysriskissä, jos sen tulot jäävät alle 60 prosenttiin kansakunnan kaikkien kotitalouksien vastaavasta mediaanitulosta.³¹ Suomessa kotitalouksien vastaava mediaanitulo vuonna 2021 oli 2 250 euroa kuussa. Suomalainen yksinelävä on siten köyhyysriskissä, jos hänellä on alle 1 350 euroa kuussa käytettävissä olevia tuloja. Suhteelliseen köyhyysrajaan vaikuttavat myös kotitaloudessa asuvat alaikäiset lapset. Heidän osuuttaan kuluihin painotetaan siten, että yli 13-vuotiaan lapsen kerroin on 0,5, ja alle 13-vuotiaan vastaavasti 0,3. Esimerkiksi vuonna 2021 köyhyysraja oli 2 430 euroa kuussa kotitaloudessa, jossa on yksi aikuinen, yksi 0–12-vuotias ja yksi 13–17-vuotias lapsi.³²

Yksinkertaisimpana työssäkävyn köyhän määritelmänä voidaan pitää siten tilannetta, jossa palkka tai tulot yrittäjyydestä jäävät alle mediaanitulojen kuuden kuukauden aikana.³³ Kyse ei ole hetkellisestä, esimerkiksi kuukauden tai kahden ansiotulojen puutteesta, vaan pidempiaikaisesta tilanteesta. Tilastoinnissa ei kuitenkaan lasketa tuloiksi ainoastaan ansiotuloja, vaan kaikki tulot, myös sosiaaliturva.

Tämä tekee vaikeammaksi arvioida sitä, kuinka moni työssäkävä ei pärjää pelkillä ansiotuloillaan. Köyhyysriskissä olevien työssäkävien määrän arvioiminen on siksi monimutkaisempaa kuin työn ulkopuolella elävien köyhien määrän.

Tietyn tulorajan lisäksi oikeutta erilaisiin sosiaaliturvan muotoihin tuleekin pitää merkkinä työssäkävien suhteellisesta köyhyydestä. Köyhyyden määrää ja luonnetta arvioidaan tällöin suhteessa siihen, kuinka moni työssäkävä esimerkiksi nostaa asumis- tai toimeentulotukea. Suomessa työssäkävien elämiseen riittämättömistä palkkatuloista ja köyhyysriskistä kertoo myös sovitellun työttömyyspäivärahan saaminen.

Työssäkävien köyhien määrä

Työssäkävien kokonaismäärän arvioimiseksi Suomessa on yhdistettävä ja tarkasteltava kriittisesti erilaisia työssäkävien pienituloisuuteen liittyviä lukuja. Eurostatin mukaan työssäkäyviä henkilöitä, jotka eivät tulonsiirroista huolimatta ylitä köyhyysrajaa, on 2,5 prosenttia työvoimasta eli noin 60 000 ihmistä.³⁴ Heistä noin puolet on yrittäjiä, pääasiassa yksinyrittäjiä. Yrittäjien suuri suhteellinen osuus työssäkävistä köyhistä johtunee siitä, että päätoimiset yrittäjät eivät ole oikeutettuja työttömyysetuuteen, tässä tapauksessa erityisesti soviteltuun työttömyyskorvauk-

31 Olli Kangas & Veli-Matti Ritakallio, *Köyhyyden mittaustavat, sosiaaliturvan riittävyys ja köyhyyden yleisyys Suomessa* (Helsinki: Kela, 2008), <http://hdl.handle.net/10250/3426>.

32 Tilastokeskus, ”Pienituloisten määrä.”

33 Tilastokeskus käyttää kuuden kuukauden kriteeriä määritellessään kotitalouden vuoden aikana työlliseksi tai työttömäksi. Lovisa Broström ja Birgitta Jansson käyttävät 7 kk kriteeriä sekä tarkastelevat myös 5 vuoden kehitystä tutkiessaan työssäkävien köyhyyden kehitystä Ruotsissa pitkällä aikavälillä. Lovisa Broström & Birgitta Jansson, ”Who are the In-Work Poor?: A Study of the Profile and Income Mobility among the In-Work Poor in Sweden from 1986 to 2016,” *Social Indicators Research: An International and Interdisciplinary Journal for Quality-of-Life Measurement* 165, no. 2 (2023): 495–517, <https://doi.org/10.1007/s11205-022-03025-1>.

34 Luku perustuu tilastoon, Eurostat. ”EU statistics on income and living conditions,” <https://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/european-union-statistics-on-income-and-living-conditions>.

35 Harri Melin, ”Keitä ovat yksinyrittäjät?,” *Alusta*, 13.3.2020, <https://www.tuni.fi/alustalehti/2020/03/12/keita-ovat-yksinyrittajat/>; Anna Pärnänen & Hanna Sutela, *Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013* (Helsinki: Tilastokeskus, 2014), <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-244-514-8>.

seen.³⁵ Sen sijaan merkittävä osa niistä pienituloisista palkkatyöntekijöistä, jotka ovat oikeutettuja ansiotulojen lisäksi sosiaaliturvaan ja soviteltuun työttömyyspäivärahaan, nousee tulonsiirtojen ansiosta köyhyysrajan yläpuolelle. Vuonna 2009 tehdyn kansainvälisen tutkimuksen mukaan suomalainen sosiaaliturva nosti saman verran työssäkäyviä pienituloisia köyhyysrajan yli kuin sen alle jäi.³⁶

Vuonna 2021 Suomessa sai palkkatulojensa lisäksi soviteltua ansiopäivärahaa 140 000, peruspäivärahaa 36 000 ja työmarkkinatukea 45 000 eli yhteensä 221 000 ihmistä.³⁷ Soviteltu työttömyyskorvaus kertoo tilanteesta, jossa palkkatyön lisäksi tarvitaan sosiaaliturvaa, sillä pelkät ansiot eivät yksin riitä elämiseen.³⁸ Yleisin syy tähän on osa-aikatyö.³⁹ Toinen merkittävä työntekijöiden sosiaaliturvan tarpeesta kertova joukko muodostuu niistä 72 000 kotitaloudesta, jotka saivat vuonna 2022 asumistukea työssäkäynnistään huolimatta.⁴⁰ Asumistukea voivat saada myös yrittäjät. Toimeentulotuki on viimesijainen tukimuoto, mutta myös sen piirissä olevilla 11 000 henkilöllä oli vuonna 2022 ansiotuloja eli he olivat ainakin jossain määrin työssäkäyviä.⁴¹

Työssäkäyvät köyhät ja prekaarissa asemassa olevat kotitaloudet voivat saada muiden kotitalouksien tapaan vuoden aikana myös muita

sosiaaliturvan muotoja kuten kokoaikaista työttömyyskorvausta, lapsilisää, elatustukea tai opintotukea. Jotkut tukimuodot soveltuvat joustavammin yhdistettäväksi palkka- tai yrittäjätuloihin kuin toiset. Näiden erilaisten tukimuotojen vaikutusta työssäkäyvien köyhien määrään on vaikea arvioida, mutta on tärkeää muistaa, että myös pienimuotoisempi sosiaaliturva auttaa työssäkäyviä. Pieniä ansiotuloja saavassa kotitaloudessa esimerkiksi lapsilisät voivat nostaa työssäkäyvän juuri ja juuri pienituloisuusrajan yli, mutta käytännössä riski köyhyyteen säilyy. Näissäkin tilanteissa ansiotulot eivät yksistään riitä elämismenoihin.

Osa pienituloisista ei hae sosiaaliturvaa, vaikka olisivat siihen oikeutettuja. Sosiaaliturvan alikäyttö on Suomessa tunnistettu ilmiö, mutta on vaikeaa arvioida, kuinka moni työssäkäyvä ei sitä hae.⁴² Yhdestä työstä saattavia elämiseen riittämättömiä ansioita voidaan täydentää toisen työn tuloilla. Useamman yhtäaikaisen työn tekeminen riittäviin tuloihin yltämiseksi on ollut tyypillisempää pohjoisamerikkalaisille työssäkäyville köyhille (noin viisi prosenttia työvoimasta on useammassa työssä yhtä aikaa) kuin eurooppalaisissa hyvinvointivaltioissa eläville, vaikkakin ilmiö vaikuttaa yleistyvän Euroopassa, myös Suo-

36 Lohmann, *Welfare States*, 489–504.

37 Vuoden 2021 luku on todennäköisesti hieman keskimääräistä suurempi koronapandemian vuoksi.

38 On myös muistettava, että esimerkiksi matalapalkkaisesta osa-aikatyöstä kertyvä ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha ei välttämättä ole merkittävästi suurempi kuin esimerkiksi peruspäiväraha.

39 Kela, *Tilasto Suomen työttömyyssturvasta 2021* (Helsinki: Kela, 2022), <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/b2986475-fb53-419a-b8fc-afa2b76c7dd5/content>; Merja Kauhanen, Satu Ojala, Niklas Mäkinen, Tomi Kyyrä & Hanna Pesola, *Palvelujärjestelmän toiminta: Osa-aikatyö, tilapäinen työ ja siirtymät koko-aikatyöhön*, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja (Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, 2022), <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-032-5>.

40 Valtiontalouden tarkastusvirasto, *Yleinen asumistuki: Vuoden 2015 kokonaisuudistus, etuusmenojen kehitys ja tuensaajien työssäkäynti*, Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 4/2023, <https://www.vtv.fi/app/uploads/2023/04/VTV-Tarkastus-4-2023-Yleinen-asumistuki.pdf>.

41 Tuija Korpela, ”Yhä useammalla perustoimeentulotukea saavalla kotitaloudella on ansiotuloja,” Kela tutkimusblogi, 15.5.2023, <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/6977>.

42 Saija Iivonen, Jussi Tervola & Joonas Ollonqvist, *Kansainvälinen vertailu perus- ja vähimmäisturvaetuuksista: Suomi, Alankomaat, Iso-Britannia, Ruotsi, Tanska ja Viro* THL työpaperi 41/2022 (Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2022), <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-916-0>.

messä.⁴³ Vuosina 2010–2016 maassamme teki 8,1 prosenttia 15–65-vuotiaasta työvoimasta, siis noin 155 000 ihmistä, useaa työtä yhtä aikaa. Heistä noin 16% oli pienituloisia usean työn tekemisestä huolimatta. Usean työn tekeminen on yleisempää tilanteissa, joissa henkilöllä on joko osa- tai määräaikainen työ.⁴⁴

Työssäkäyvien köyhien kokonaismäärää arvioitaessa on huomioitava myös sellaiset työmarkkinoilla työskentelevät ryhmät, joilla ei ole oikeutta suomalaiseen sosiaaliturvaan. Vakituksesi Suomessa asuva maahanmuuttaja tarvitsee Suomen kansalaisen kanssa yhdenvertaiseen asemaan pääsemiseksi jatkuvan eli A-oleskeluluvan ja kotikunnan Suomessa. Pysyvän oleskeluluvan (P) saaminen edellyttää puolestaan neljän – Petteri Orpon hallitusohjelman suunnitelman mukaan jopa kuuden⁴⁵ – vuoden asumista A-oleskeluluvalla. Joillakin maahanmuuttaja-aloilla on esiintynyt alipalkkausta ja myös ihmiskaupan piirteitä. Lisäksi maahanmuuttajien työskentely erilaisissa yrittäjä- ja kevytyrittäjäpositioissa voi johtaa

pieniin tuloihin ja pitkiin työpäiviin.⁴⁶ Ulkomaalaisilla opiskelijoilla ei ole oikeutta sosiaaliturvaan, minkä vuoksi he saattavat työskennellä opintojensa ohessa. Heidän tosiasialliset ansionsa saattavat jäädä alle köyhyysrajan.⁴⁷

Edellä mainitut luvut ja kuvaukset pienituloisuudesta ja epävarmuudesta kertovat prekaarissa asemassa elävästä työvoimasta suomalaisilla työmarkkinoilla. Kokonaisuudessaan Suomessa työskentelee kolmannes työvoimasta erilaisissa prekaareissa työsuhteissa.⁴⁸ Tämä tarkoittaa reilua 800 000 ihmistä.⁴⁹ Noin puolet heistä ei kuitenkaan ole suoraanaisesti heikossa asemassa työmarkkinoilla tai pienituloisia, sillä prekaariin työvoimaan kuuluu myös työmarkkinoilla hyvin pärjääviä tai pätäkätöistä huolimatta hyvin toimeentulevia työntekijäryhmiä. Vastentahtoista määrääikaista ja osa-aikaista työtä tekeviä sekä vastentahtoisesti yksinyrittäjinä tai erilaisissa työvoimapolitiittisissa työllistämistoimissa olevia on yli 400 000.⁵⁰

43 Steven F. Hipple, “Multiple Jobholding During the 2000s.” *Monthly Labor Review* 133, no. 7 (2010): 21–32, <https://www.bls.gov/opub/mlr/2010/07/art3full.pdf>.

44 Merja Kauhanen, ”Monimuotoisen ansiotyön tekeminen rekisteriaineistojen valossa,” teoksessa *Monimuotoisen ansiotyö: Näkökulmia monista lähteistä ansaintaan*, toim. Anu Järvensivu & Arja Haapakorpi (Tampere: Tampere University Press, 2022), 41–71.

45 *Vahva ja välittävä Suomi: Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma*, Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58. Helsinki: Valtioneuvosto, 2023, 202, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-763-8>.

46 Yrittäjät ja itsensä työllistäjät tekevät Suomessa yleisesti pitempiä työviikkoja ansioiden jäädessä kuitenkin usein alle palkkatyön keskitulojen. Ks. esim. Pärnänen & Sutela, *Itsensätyöllistäjät Suomessa*. Maahanmuuttajayrittäjillä tilanne on sama. Ks. Pekka Tuominen, ”Maahanmuuttajayrittäjien mielenmaisema: Yhteiskunnan muutosten syvät tarinat”, teoksessa *Kahdeksan Kuplan Suomi: Yhteiskunnan Muutosten Syvät Tarinat*, toim. Anu Kantola, Sanna Aaltonen, Lotta Haikkola, Lotta Junnilainen, Eeva Luhtakallio, Pauliina Patana, Joonas Timonen & Pekka Tuominen (Helsinki: Gaudeamus, 2022), 140–170.

47 Ulkomaalainen opiskelija saa tehdä opiskelijan oleskeluluvalla töitä maksimissaan 30 tuntia viikossa. Ks. ”Opiskelu Suomessa,” Maahanmuuttovirasto, <https://migri.fi/opiskelu-suomessa>; Ulkomaalaisten opiskelijoiden asemasta prekaarina työvoimana Suomessa ks. Olivia Maury, ”Kansainväliset opiskelijat prekaarina työvoimana Suomessa: Kokemuksia työnteosta opiskelijan oleskeluluvan varassa,” *Sosiologia* 55, no. 4 (2018): 334–349, <https://journal.fi/sosiologia/article/view/124372>.

48 Pasi Pyöriä (toim.), *Työelämän myytit ja todellisuus* (Helsinki: Gaudeamus, 2017).

49 Vuonna 2022 jatkuvassa osa-aikatyössä työskenteli 263 000, määräaikaisessa osa-aikatyössä 153 000 ja määräaikaisessa kokoaikatyössä 238 000 ihmistä. Lisäksi yksinyrittäjiä oli 190 000 joulukuussa 2022. Yhteensä tällaisessa prekaarissa työmarkkinapositiiossa oli siis 844 000 ihmistä. *Suomen virallinen tilasto: Työvoimatutkimus* (Helsinki: Tilastokeskus, kesäkuu 2023), <https://www.stat.fi/tilasto/tyti>.

50 *Suomen virallinen tilasto: Työvoimatutkimus*.

Arvioitaessa työssäkäyvien köyhien tai köyhyysriskissä suomalaisilla työmarkkinoilla työskentelevien kokonaismäärää on edellä mainittuja lukuja tarkasteltava kriittisesti. Kaikkein hankalimmassa tilanteessa ovat ne 60 000 työssäkäyvää köyhää, jotka eivät tulonsiirroista huolimatta ylitä köyhyysrajan. Koska erilaisten sosiaaliturvan muotojen – pääasiallisina muotoina soviteltu päiväraha (221 000 henkilöä) ja asumistuki (72 000) – saaminen kotitalouksissa limittyä, on näitä lukuja arvioitava varovaisesti. Toisaalta on huomioitava myös se, että kaikki eivät joko hae sosiaaliturvaa tai ole siihen oikeutettuja, samoin kuin se, että jotkut työskentelevät köyhyysrajan tuntumassa useassa työssä samanaikaisesti kattaakseen elämän peruskulut. Arvioimme, että Suomessa on noin 200 000 ihmistä, jotka työskentelevät joko palkkatyössä tai yrittäjinä ansioilla, jotka eivät yksistään riitä köyhyysrajan ylittämiseen. He kuuluvat kokonaisuudessaan noin 400 000 vastentahtoisesti prekaarin työntekijän joukkoon.

Ketkä ovat työssäkäyviä köyhiä?

Suomessa yksinasuvat muodostavat merkittävän osan työssäkäyvistä köyhistä – eri tutkimuksien mukaan 29–43 prosenttia. Toisen merkittävän ryhmän muodostavat kahden aikuisen lapsiperheet, joita on noin 30 prosenttia. Yhden elättäjän lapsiperheet ovat erityisesti köyhyysriskissä, sillä näissä kotitalouksissa ollaan yhden vanhemman tulojen varassa.⁵¹ Tätä ryhmää tarkasteltaessa on huomattava,

että yhden elättäjän lapsiperhe voi olla köyhä, vaikka elättäjä olisi kokopäiväisessä työssä.⁵² Vuonna 2021 Suomessa oli yhden vanhemman perheitä 129 000. Niistä 85 prosenttia oli sellaisia, joissa lapset olivat äitien huollettavana.⁵³

Suomessa pienituloisuus voi koskettaa kaikenlaisilla koulutustaustoilla työskenteleviä ihmisiä, mutta yleisesti korkeakoulutus suojaa hyvin niin työttömyyttä kuin pienituloisuutta vastaan. Kuitenkin esimerkiksi taide- ja kulttuurialoilla työskentelee paljon korkeasti koulutettuja mutta pienituloisia ihmisiä.⁵⁴ Lisäksi erilaisissa freelancer- ja apurahatoissa voivat myös korkealle koulutetut ihmiset työskennellä riittämättömällä ansioilla. Yleisemmin pienituloisuutta ja työssäkäyvien köyhyyttä esiintyy kuitenkin matalapalkka-aloilla ja palvelualoilla, joissa tehdään runsaasti osa-aikatoita. Näistä merkittävä osa on naisenemistöisiä aloja.⁵⁵ SAK:n kyselytutkimuksen mukaan 100 000 duunarialojen työntekijää koki olevansa suuressa ja jopa 300 000 melko suuressa köyhyysriskissä.⁵⁶

Edellisissä arvioissa työssäkäyvien köyhyyttä on tarkasteltu pääasiassa tuloköyhyyttenä. Merkittävää on myös menoköyhyys, sillä nopeasti kasvavat elinkustannukset vaikuttavat huomattavasti enemmän pienituloisiin kuin keskituloisiin. Esimerkiksi koronakriisin tai Venäjän aloittaman hyökkäyssodan seurauksena nopeasti kasvaneet kuluttajahinnat sekä yleisesti nousevat asumisen, energian ja ruuan hinnat ovat vaikuttaneet erityisesti pienitulois-

51 Airio, ”Työssä, mutta,” 294–311; Palviainen, ”Työssäkäyvien köyhyys,” 495–512.

52 Myös kahden tulonsaajien kotitalous voi olla köyhä täysipäiväisestä työnteosta huolimatta, mutta tällöin molemmat työskentelevät erittäin matalapalkkaisella alalla tai erittäin pienituloisina yrittäjinä.

53 *Suomen virallinen tilasto: Perheet.*

54 Maria Hirvi-Ijäs, Sakarias Sokka, Kaisa Rensujeff, Tiina Kautio & Ari Kurlin Niiniaho, *Taiteilijoiden työ ja toimeentulon muodot: Taiteen ja kulttuurin barometri 2019* (Helsinki: Cupore, 2020), <https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/cuporen-julkaisut/taiteen-ja-kulttuurin-barometri-2019-taiteilijoiden-tyo-ja-toimeentulo>.

55 *Suomen virallinen tilasto: Työvoimatutkimus*; Tanner, Töissä, mutta köyhä.

56 ”Professori Juho Saari: Duunareista joka kymmenes on vaarassa ajautua köyhyyteen,” Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö, 30.3.2023, [https://www.sak.fi/ajankohtaista/uutiset/professori-juho-saari-duunareista-joka-kymmenes-suuressa-vaarassa-ajautua-koyhyyteen](https://www.sak.fi/ajankohtaista/ uutiset/professori-juho-saari-duunareista-joka-kymmenes-suuressa-vaarassa-ajautua-koyhyyteen).

ten kuukaudessa käteen jäävään rahamäärään. Myös erilaiset veronkorotukset, kuten vaikkapa ruuan tai lääkkeiden arvonlisäveron korotukset, osuvat eniten köyhyysrajalla eläviin kotitalouksiin.⁵⁷

Tutkimuksen toteutus

Tässä artikkelissa kysymme, miten suomalaiset työssäkäyvät köyhät kokevat prekaarit ja pienituloiset työsuhteet sekä millaisia ongelmia he kokevat palkkatulojen ja sosiaaliturvan yhdistämisestä.

Käytämme tutkimuksessamme kahta kertomusaineistoa, jotka on kerätty vuosina 2015 ja 2021. Artikkelin kirjoittajista Jakonen ja Säilävaara olivat vastuussa ensimmäisestä aineistonkeruusta, ja toisen aineiston keräämiseen osallistuivat kaikki kirjoittajat. Vuoden 2021 aineistonkeruu oli osa Suomen Kulttuurirahaston rahoittamaa tutkimushankettamme ”Työssäkäyvät köyhät jälkiteollisessa hyvinvointivaltiossa”. Julkaisimme molempien aineiston keräämistä varten hakukuulutukset hankkeen verkkosivuilla otsikoilla ”Töissä ja köyhä” (2015) ja ”Töissä ja köyhä 2.0” (2021). Hakukuulutusta mainostettiin erilaisilla sosiaalisen median alustoilla. Aiheesta laadittujen lehdistötiedotteiden kautta saimme hakukuulutukselle näkyvyyttä myös mediassa. Kuulutukset oli suunnattu ihmisille, jotka itse kokivat olevansa pienituloisia työssäkäyviä. Hakukuulutuksessa pyysimme omakohtaisia kertomuksia työskentelystä ja elämästä pienituloisena seuraavasti:

Tutkimuksessa selvitetään, miten pienituloisuus liittyy erilaisiin pätkä-, vuokra-, ja osa-aikatöihin sekä yrittäjyyteen. Meitä kiinnostaa, kuinka työttömyys- ja sosiaaliturvan yhdistäminen pieniin tuloihin onnistuu erilaisissa työsuh-

demuodoissa, yrittäjyydessä ja erilaisissa kotitaloustyypeissä. Kerro meille kokemuksistasi. Kirjoituksesi voi olla lyhyt kuvaus yksittäisestä arjen tilanteesta tai se voi olla laajempi elämäsi ja työhistoriaasi kartoittava teksti. Voit yhdistellä köyhyyden, työn, yrittäjyyden, sosiaaliturvan ja sosiaalisten suhteiden teemoja vapaasti haluamallasi tavalla.

Kaikkia vastaajia pyydettiin täyttämään taustatietolomake, jossa kysyttiin perustietojen lisäksi muiden muassa vastaajien ansioista, koulutuksesta ja lasten määrästä. Vuoden 2015 aineistossa on 170 ja kuutta vuotta myöhemmin kerätyssä 247 vastausta. Ensimmäinen hakukuulutus vuonna 2015 tuotti pidempiä vastauksia, sanamäärältään aineisto on hieman yli 73 000 sanaa, kun taas vuonna 2021 sanamäärä on hieman yli 52 000.

Olemme lukeneet aineiston läpi useasti saadaksemme kokonaiskuvan analysoitavasta aineistosta ja sen keskeisistä sisällöistä. Olemme käyttäneet aineiston analyysissä koko aineistoamme, emmekä aluksi tehneet aineistolle mitään erityisiä rajauksia. Tunnistimme ja koodasimme aineiston lukuisia keskeisiä teemoja, jotka limittyvät suurimmassa osassa kirjoituksia siten, että samat tekstinkappaleet voivat kuulua useamman erilaisen teeman alle.

Tähän artikkeliin olemme nostaneet kaksi pääteemaa, jotka kertovat aineiston vastaajien työtä ja elämää jäsentävistä peruskysymyksistä: riittämättömät ansiot prekaareissa työsuhteissa sekä vaikeudet sovittaa tällaisia työsuhteita yhteen sosiaaliturvan kanssa. Olemme taustoittaneet artikkelin tutkimuskirjallisuudella jälkiteollisesta työstä, joka tuottaa prekaareja työsuhteita sekä niihin usein liittyvää työssäkäyvien köyhyyttä. Samoin olemme taustoittaneet analyysiä kuvaamalla työssäkäyvien

57 Ks. esim. Kelan blogi: Aapo Hiilamo, Tapio Räsänen, Tuija Korpela, Susanna Mukkila, Lauri Mäkinen & Tiina Ristikari, ”Hintojen nousun vaikutuksia lapsiperheköyhyyteen voidaan lieventää vain vähän lapsilisäjärjestelmän muutoksilla,” Kela, 14.9.2022, <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/6774>; Anna Grahn, Anna Kuusela, Lauri Mäkinen, Outi Sarpila & Susanna Mukkila, ”Mitä ihmisarvoinen elämä maksaa Suomessa?: Viitebudjettimenetelmään perustuvat laskelmat vuonna 2022,” Raportti 1/2023 (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2023), https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146028/URN_ISBN_978-952-408-011-8.pdf.

sosiaaliturvan käyttöä. Tästä teoreettisesta viitekehystä käsin analysoimme aineiston kirjoituksia. Näin saamme kiteytetyksi ongelmia, joita tutkimuskirjallisuus ja aiheesta käytävä yhteiskunnallinen keskustelu on tunnistanut, mutta joista ei ole suomalaisessa tutkimuksessa toistaiseksi kirjoitettu juuri lainkaan.

Prekaarit työsuhteet ja riittämättömät ansiot

Aineiston vastaajilla on monipuolisesti kokemusta erilaisista prekaareista työsuhteista ja -sopimuksista, kuten eri mittaisista määräaikaaisuuksista, osa-aikaaisuuksista mukaan lukien 0-tuntisopimuksista, tuntisopimuksista, yksin- ja kevytyrittäjyydestä, työskentelystä kuntouttavassa työtoiminnassa, sekä työskentelystä ilman sopimuksia ja joskus jopa palkatta. Prekaarit elämäntarinat, vuosien, vuosikymmenen tai koko elämän jatkuneet työhistoriat epävarmoissa työsuhteissa ovat vastaajille tavallisia. Usein erilaiset silpputyöt myös limittyvät ja niitä yhdistellään. Tarjotuita työmahdollisuuksista ei uskalleta kieltäytyä silloinkaan, kun se muista töistä saatavien ansioiden puolesta olisi mahdollista. Hyvässäkin työtilanteessa oleva silpputyöläinen ei siten ole samassa asemassa kuin vakituksessa työsuhteessa työskentelevä, sillä esimerkiksi lomiin ja muihin pysyvien työsuhteiden etuihin ei ole vastaavia mahdollisuuksia. Epävarmuus tulevaisuudesta ja tulevien työmahdollisuuksien varmistelu leimaavat silpputyötä tekevien elämää. Yksi vastaaja kertoo prekaarien työsuhteiden tilkkutäkistä sekä niiden aiheuttamasta työssäkäyvän köyhyyden riskistä ja tunteista seuraavasti:

Parhaimmillaan olen tehnyt kolmea työtä yhtä aikaa ja koska nollatuntisopimuksella tarjotuita vuoroista ei yleensä malta kieltäytyä, par-

haimmillaan minulla on ollut yli 20 työpäivää putkeen. Tällöin rahallinen tilanne on ollut ok, mutta henkinen kuormitus valtava. Useaa päättyötä yhdistelemällä ylipäättään olen tullut aivan hyvin toimeen, mutta esimerkiksi palkallisia lomiamia ei tietenkään kerry. (2021/177)

Toinen vastaaja kertoo erittäin hankalasta tilanteestaan, jossa hän pyrkii palkkatyötä ja yrittäjyyttä yhdistämällä elättämään itsensä ja perheensä:

Teen kahta työtä. Olen päätenyt yrittäjäksi, mutta myymäni palvelu ei työllistä minua kuin parina päivänä viikossa, ja sen tuomat yrityksen tulot kattavat juuri ja juuri yritykseni pakolliset menot. Yritykseni liikevaihto on ollut tappiollista kaksi peräkkäistä vuotta. Toisena työnäni käyn nollatuntisopimuksella tuuraamassa kaupankassana. Näitä töitä toisinaan on toisinaan ei, mutta ne muodostavat käytännössä ainoat kuukausituloni. (2015/13)

Monilla työssäkäyvillä köyhillä työsuhteet ovat pitkällä tähtäimellä heikosti ennustettavia, eikä epävarmojen työsuhteiden varaan rakennettu elämä välttämättä vastaa odotuksia niin sanotusta normaalista elämäntilanteesta.⁵⁸ Huonosti ennustettavat työt aiheuttavat lyhyellä aikavälillä tulojen ailahtelua kuukaudesta toiseen. Prekaarissa työmarkkinapositionsa olevan työntekijän täytyy olla aina valmis ottamaan tarjottuja töitä vastaan, sillä lyhyet ja joskus kannattamattomatkin pätkät voivat poikia mahdollisesti pysyvämmän työsuhteen. Töiden epävarmuus leimaa kaikkea toimintaa ja pakottaa pitämään kaikki elämän vaihtoehdot jatkuvasti auki. Useat vastaajat kirjoittavat, että he ovat olleet ja ovat yhä työllistymisen vuoksi esimerkiksi valmiita vaihtamaan asuinpaikkaa, kouluttautumaan uudelleen ja jopa miettimään uudelleen parisuhteeseen ja perheeseen liittyviä asioita. Jatkuva työsuhte-

58 Lilli Aini Rokkonen, ”Prekaari äitiys: Kertomuksia palkkatyön reunamilta” (Väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto, 2020), <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/23700>; Leena Åkerbland, ”Epävarmuuden tuolla puolen”: Muuttuvat työmarkkinat ja prekaari toimijuus (Väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto 2014), <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/13137>.

nähdään perustana muille pidempiaikaista sitoutumista vaativille päätöksille, kuten seuraava vastaaja kertoo:

Kaikkein raskainta työssä on epävarmuus, jatkuuko työ, joudunko etsimään muualta töitä, täytyykö suunnitella muuttoa. Kun tähän vielä lisää heikon palkan, niin elämää hallitsee pelkätään huoli siitä, että onko töitä ja riittääkö rahat ja kuinka penniä saa venytettyä vielä vähän lisää, jotta selviää jos töitä ei pian olekaan. En ole yli kymmeneen vuoteen ollut parisuhteessa, kun koen, että silloin rahaa kuluu enemmän. Yksin pystyn säästämään paremmin. Lisäksi en halua, että toinen joutuisi maksamaan minunkin kulujani. (2021/102)

Huonon ennustettavuuden lisäksi prekaarit työsuhteet tuovat mukanaan lähtökohtaisesti pienet ansiot, sillä etenkin osa-aikatyössä tunteja ei kerry viikossa riittävästi. Osa-aikaisuuksia tehdään naisenemmistöisillä aloilla, erityisesti kaupan alalla, majoitus- ja ravitsemuspalveluissa sekä sosiaali- ja terveyspalveluissa.⁵⁹ Eräs vastaaja kertoo seuraavasti:

Itselläkin mielessä poltteli työskentely lasten ja nuorten parissa, joten opiskelin koulunkäynnin ohjaajaksi, tuolloin vuonna 2006 vielä [nimikkeeltään] avustajaksi. Pääsin alalle töihin. Työ on jo lähtökohtaisesti matalapalkkaista, bruttopalkka lähtökohtaisesti noin 1 900 € kuussa sekä työ osa-aikaista, jonka takia bruttopalkka jäi noin 1 200–1 500 euroon kuussa lukuvuosittain vaihdellen, käteen jäi tietenkin huomattavasti vähemmän. Tyypillisesti alalla kesäaikoihin kuuluvat lomautukset tai työsuhteet ovat määräaikaisia lukuvuoden kerrallaan. Vakipaikka, jonka itse aikoinaan sain, oli suorastaan osa-aikainen lottovoitto. Koska tulot olivat pienet, jatkoin sivuhommina edelleen myös ravintola-alalla. Tein siten osa-aikaisesti kahta matalapalkkaista työtä. (2021/68)

Prekaareilla palvelualoilla, joissa tehdään paljon osa-aikaisia töitä, on usein myös heikoh-

ko asema työmarkkinaneuvotteluissa, eivätkä palkat ole kovinkaan suuria. 15 vuotta kamppaajana työskennellyt vastaaja kertoo kokemuksistaan:

Tuntipalkka periaatteessa ok mutta koskaan ei ollut täysiä tunteja, joten kuukaudessa yleensä käteen jäi reilu tonni. Palkkani ei noussut viiden vuoden alalla olon jälkeen kuin tes-korotusten verran silloin tällöin eli kymmenessä vuodessa joitain kymmeniä senttejä tunnilta. Nykyään hän hiusalalla ei enää edes ole koko tesiiä. Työssä ei ollut etenemismahdollisuuksia eikä tuloihin voinut itse vaikuttaa. (2021/91)

Kansainvälisessä tutkimuksessa keskustellaan usein työssäkäyvien köyhyyden työmarkkinoihin liittyvistä syistä. Yhden näkemyksen mukaan osa-aikaiset ja prekaarit työsuhteet ovat merkittävä syy, toisen näkemyksen mukaan erityisesti pienet tuntipalkat aiheuttavat köyhyyttä.⁶⁰ Aineistomme perusteella molemmat vaikuttaisivat olevan syitä pienituloisuuden Suomessa. Suomessa osa-aikatöistä tai liian pienistä tuntipalkoista aiheutuvia riittämättömiä tuloja voidaan kompensoida sosiaaliturvalla, kuten seuraavassa analyysiluvussa tuomme esiin. Pienten tuntipalkkojen tilanne puolestaan voi johtaa siihen, että töitä tehdään normaalia viikkotuntityömäärää (37,5 tuntia viikossa) enemmän, ei vähemmän, kuten osa-aikaisuudessa yleensä tapahtuu. Pienillä palkoilla on tehtävä mahdollisuuksien mukaan normaalia enemmän töitä, etenkin jos elätettävänä on yksi tai useampi lapsi sekä mahdollisesti puoliso. Epätyypillisissä työsuhteissa, eri töitä yhdistelemällä ja esimerkiksi tuntisopimuksilla työskentelevillä tällaiset reilusti normaalit viikoittaiset tuntikatot ylittävät työmäärät ovat mahdollisia, eivätkä monet saa tämänkaltaisissa sopimuksissa myöskään ylityölisää. Yksi palkkatyöntekijä kertoo pitkistä työviikoista tuntityöläisenä seuraavasti:

⁵⁹ Suomen virallinen tilasto: *Työvoimatutkimus*.

⁶⁰ Halleröd, Ekbrand & Bengtsson, "In-Work Poverty"; Pena-Casas; Ghailani, Spasova & Vanhercke, *In-Work Poverty*.

Työviikkoni oli vaihtelevasti 4–6 päiväinen ja täydet tunnit ylittävä, otin aina extravuorojakin, sillä rahalle oli tarvetta n. 10 € tuntipalkalla... Työsopimukseni oli 0-tuntisopimus, vaikka tein väh. 40 h viikkoon töitä – sitä ei muutettu vähimmäistunnit kattavaksi sopimukseksi ikinä. Väsyin reilu puolen vuoden jälkeen niin, että jätin koulun kesken, mutta sairauslomasta huolimatta toimeen piti tulla ja jatkoin töiden tekoa rankimmillaan jopa 75 h viikossa. Palkkani oli tuntiperusteinen ja näin ollen ”omasta jaksamisestani” kiinni, että sain palkkaa. Jos jouduin olemaan yhden päivän sairaan lapsen kanssa kotona – siitä rankaistiin seuraavassa työvuorolistassa ja vuorojeni oli vähennetty paljon... En siis voinut sairastaa ja jopa sairaalasta lapseni luota valvotun yön jälkeen töihin oli mentävä. (2021/65)

Moni aineistojemme vastaaja kertoo, että he tekevät töitä sairaana tai pitkäaikaisesti väsyneenä ja toivottomana, joko pelkästään rahan vuoksi tai sitten siinä pelossa, että töistä poistautuminen johtaa töiden loppumiseen kokonaan. Tämä pelko on tunnistettu yleisesti prekarisaatiotutkimuksessa, ja työnantajan armoilla oleminen on monille henkisesti kuluttavaa.⁶¹ Toisaalta hankalista työ- ja elämäntilanteista huolimatta aineistomme työssäkäyviä köyhiä kuvaa myös prekarisaatiotutkimuksen tunnistama jatkuva paremman elämän, paremman elintason ja uusien työmahdollisuuksien etsiminen.⁶² Yksi syy tähän vaikuttaa olevan se, että aikaisemmin koettuun työttömyyteen liittyy vaikeita köyhyyden mutta myös sosiaalisen häpeän ja byrokraattisen nöyryytyksen kokemuksia.⁶³ Prekaarit työssäkäyvät köyhät eivät siis halua jäädä työttömiksi ja elämään sosiaaliturvan varaan, vaikka se voisikin olla monille huomattavasti helpompaa kuin jat-

kuva epäsäännöllisten töiden hakeminen ja tekeminen, kuten seuraava keski-ikäinen korkeasti koulutettu nainen kuvailee tilannettaan saatuaan viimein vakituisen työsuhteen:

Nyt, 2021 sain täysin yllättäen vakituisen työpaikan, kun ystävä suositteli minua esimiehelleen. Olen ison yrityksen yksityisessä palvelutalossa kovinkin fyysisessä työssä. Bruttopalkka 1975 e/kk. Päivätyö. Ei ylityömahdollisuutta. Asumistuki 400 e putosi 77 euroon, toimeentulotuki 150e/kk poistui takautuvasti, palautettava liikaa maksettu toimeentulotuki Kelalle. Vuokran omavastuu oli aiemmin 230 e, nyt 562 e, ei toimeentulotukea, joten useat säännöllisesti käytettävät lääkkeet maksettava itse, samoin sähkölasku, kotivakuutus yms. Lisänä työmatkan bussikulut. Eli käteen jää vähemmän kuin työttömänä. Silti teen työni, en lopeta. (2021/66)

Suomalaisille työssäkäyville köyhille sennitteily kiinni työelämässä näyttäytyykin erityisen tärkeänä ja itseisarvoisena asiana niukoista ansioista huolimatta. Jotkut vastaajat myös kertovat, että he haluavat antaa lapsilleen työssäkäynnin mallin, vaikka työssäkäynti ei taloudellisesti olekaan kannattavaa. Moni kertoo, että ei halua hakea sosiaaliturvaa joko lapsuuden kodistaan tai muualta omaksumansa periaatteen vuoksi, jonka mukaan sosiaaliturvaan tukeutuminen ei kuulu kunnan kansalaisen toimintaan. Jotkut myös häpeävät tilannettaan niin paljon, etteivät halua sen tulevan millään tavalla esille, sillä työssäkäynnillä ajatellaan Suomessa yleisesti tultavan toimeen. Merkittävä osa työssäkäyvistä köyhistä kuitenkin hakee ja saa erilaisia sosiaaliturvan muotoja, mikä tuo toisenlaisen ulottuvuuden työssäkäyvien köyhien elämään. Sosiaaliturvaa

61 McBride & Smith, “I feel like”; Jo McBride, Andrew Smith & Marcell Mbala, “‘You End up with nothing’: The Experience of Being Statistic of ‘In-Work Poverty’ in UK,” *Work, Employment and Society* 32, no. 1 (2018): 210–218, <https://doi.org/10.1177/0950017017728614>; Poulter, Eberhardt, Moore & Windgassen, “Bottom of the Pile,” <https://doi.org/10.1080/10875549.2021.2023721>.

62 Åkerbland, *Epävarmuuden tuolla puolen*; Eeva Jokinen & Juhana Venäläinen (toim.), *Prekarisaatio ja affekti* (Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskus, 2015).

63 Sari Näre & Lena Näre, *Työttömyys sattuu* (Helsinki: Gaudeamus, 2022).

ei nimittäin ole aina helppo yhdistää epäsäännölliseen työhön. Käsittelemme tätä asiaa seuraavassa analyysiluvussa.

Prekaariansa: Sosiaaliturvan yhteensovittaminen ansiotulojen kanssa

Aineistoista nousee selkeästi esiin, kuinka työssäkäyvät köyhät eivät selviäsi arjestaan ilman sosiaaliturvan eri muotoja. Merkittävimmät sosiaalietuudet, joista vastaajat kertovat, ovat asumistuki, soviteltu työttömyyspäiväraha osa-aikaisissa töissä, työttömyyspäiväraha määräaikaisten työsuhteiden välissä sekä toimeentulotuki tilanteissa, joissa he eivät saa syystä tai toisesta työttömyyskorvausta. Moni kertoo olleensa myös lomautettuna, mikä vuoden 2021 aineistossa johtuu osittain koronasta, mutta osittain myös tiettyjen, yleensä kunnallisten työnantajien käytännöistä lomauttaa työntekijät kesälomien ajaksi. Perheelliset vastaajat saavat myös lapsilisää, ja lapsista saa myös korotuksia osaan etuuksia. Lisäksi yksinhuoltajat kertovat saavansa Kelan myöntämää elatustukea.

Pienituloisten työssäkäyvien tulot muodostuvat siis monista lähteistä, mikä on tyyppillistä prekaarissa työmarkkina-asemassa oleville.⁶⁴ Yhtäältä tulot voivat muodostua useista toisiinsa limittyvistä erilaisista palkkaja yrittäjyysansioista sekä etenkin kulttuuri- ja taidealoilla työskentelevien tapauksissa myös erilaisista apurahoista ja palkkioista. Toisaalta tulot muodostuvat sosiaaliturvan eri osista, joista jokainen, pienikin, on tärkeä osa työssäkäyvän köyhän tulojen tilkkutäkkiä. Yksinhuoltaja kuvailee tilannettaan näin:

Tuloni muodostuvat osa-aikatyön palkasta (0-tuntisopimus nuorisotyössä, koulujen lomakoikoina ei töitä eikä palkkatuloja), sovitte- lusta

päivärahasta, asumistuesta, lapsilisistä, toisen lapseni elatustuesta. Lapset asuvat viikko- viikkojärjestelmällä, jossa on mahdollista säästää ruoka- ja vesi- ja sähkötuloissa. Minä maksan lasten vaatteet toiseenkin kotiin, sillä saan kaikki tuetkin. (2021/58)

Epäsäännöllisten ansiotulojen ja sosiaaliturvan yhdistäminen toisiinsa ei ole mutkatonta. Työpätkät voivat olla hyvinkin lyhyitä määräaikaissuhteita, keikka- tai tuntitöitä tai nollatuntisopimuksilla tehtäviä osa-aikaissuhteita, jolloin viikko- ja kuukausiansiot saattavat heitellä paljonkin. Kuukausittain vaihtelevat prekaarista työstä saatavat ansiot ovat lähtökohtaisesti hankalia syyperusteisessa sosiaaliturvajärjestelmässämme. Kuukauden tai kaksi kestävä prekaari työmarkkinaposition ei sinänsä ole ongelma, mutta jos prekaari työ on muodostunut syystä tai toisesta pysyväksi työntö- tavaksi, on tukien sovitaminen jatkuvasti vaihteleviin tuloihin työlästä. Yhteensovittaminen vaatii työtä niin hakijalta, jonka tulee ilmoittaa muutoksista, sekä tukien myöntäjältä, jonka on tehtävä uusi päätös tuesta ansioiden muuttuessa.

Yksi sosiaaliturvajärjestelmässä käytetty ratkaisu, jolla kuukausittain muuttuvista tuloista aiheutuvaa tukien tarkistamista on voitu vähentää, on niin asumistuen kuin työttömyyskorvauksen niin sanottu suojaosan kasvattaminen. Suojaosalla tarkoitetaan sitä ansiotulojen määrää, jonka tukiin oikeutettu saa kuussa ansaita ilman, että tukea tarvitsee tarkastaa uudelleen.⁶⁵ Korkeampien suojaosien on nähty vähentävän niin sanottuja kannustinloukkuja, sillä sen turvin tuensaajan on kannattanut ottaa vastaan lyhyitäkin työsuhteita ja -keikkoja. Vuoden 2015 aineiston keräämisen aikana⁶⁶ niin asumistuen kuin työttömyyskorvauksen suojaosan määrä oli tiukka, vain 50 euroa.⁶⁷

⁶⁴ Järvensivu & Haapakorpi, *Monimuotoinen ansiotyö*.

⁶⁵ Valtiontalouden tarkastusvirasto, *Yleinen asumistuki*.

⁶⁶ Aineisto kerättiin keväällä ja alkukesästä 2015.

⁶⁷ Valtiontalouden tarkastusvirasto, *Yleinen asumistuki*.

Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että jo yli 50 euron muutos työssäkävyn ansioissa kuukauden aikana johti esimerkiksi asumistuen tarkastamiseen. Yksi vastaaja kertoo tällaisesta tilanteesta seuraavasti:

Olen nollasopimuksella töissä eli teen keikkatyötä. Haen samalla soviteltua päivärahaa ja vielä toimeentulotukea kun tulot eivät riitä elämiseen. Menin vuokrafirmaan että talous parantuisi ja että jostain tulisi rahaa. Ensimmäiseen palkkaan tuli 3 työpäivää ja ilmoitin siitä hakemuksessa kun hain soviteltavaa päivärahaa. Seuraavalla viikolla nuori nainen kelasta soitti kiihtyneellä äänellä sanoen että nyt pitää heti tarkistaa asumistuki jne. Eipä tästä käteen jää juuri yhtään mitään kun toisesta päästä leikataan heti. (2015/47)

Vuoden 2015 syksyllä voimaan tulleessa asumistuki uudistuksessa suojaosaa korotettiin 300 euroon, ja samalla myös työttömyysturvan suojaosa nousi saman verran. Koronapandemian vuoksi työttömyysturvan suojaosa korotettiin tilapäisesti jopa 500 euroon. Tämä muutos helpotti monien työssäkävien köyhien tilannetta ja kannusti ottamaan töitä vastaan.⁶⁸ Myös aineistomme tukevat tätä huomiota, ja vaikuttaa siltä, että tiukempi suojaosa johtaa helpommin jonkinlaiseen kannustinloukkuun kuin suurempi. Työssäkävien köyhien asemaa tarkasteltaessa on tärkeää muistaa, että kannustinloukku syntyy tilanteessa, jossa henkilö käy töissä, mutta tarvitsee silti sosiaaliturvaa elääkseen. Korkeampi suojaosa mahdollistaa esimerkiksi lisätuntien tekemisen ja sen myötä pienen ja kenties tilapäisen elintason parantamisen. Se voi mahdollistaa myös esimerkiksi toisen työn kokeilemisen. Korkeampi suojaosa ei silti poista kaikkia prekaarista työstä seuraavia heilahteluja ansioissa ja tuissa. 300 euron suojaosa ylittyy helposti esimerkiksi tilanteessa, jossa osa-aikaiselle tulee mahdollisuus työs-

kennellä vaikkapa loma-aikana täysipäiväisesti kuukausi. Seuraavassa kuussa paluu osa-aikaisiin töihin tarkoittaa siis jälleen tukien uutta tarkistamista.

Myös aineistojemme vastaajat kiinnittävät huomiota kannustinloukkuihin. Moni heistä toteaa, että työnteko tuntuu välillä järjettömältä ja turhauttavalta, koska pienien tulojen vuoksi työttömänä saisi samat ansiot kuin töissä. Pohdinnat kuitenkin yleensä jäivät vain pohdinnoiksi, sillä vastaajat tekevät töitä käytännössä aina kun siihen on mahdollisuus, kuten edellisessä luvussa totesimme. Toisaalta pelko tukien katkaisemisesta ja turhautuminen järjestelmän kankeuteen voi johtaa myös toisenlaisiin ratkaisuihin, kuten sadoissa työsuhteissa ollut pienituloisen kertoo:

Eniten tilanteessa rasittaa se, ettei enää edes tule haettua työttömyyskorvausta huonompiin pätkiin, koska omien tulojen selvittäminen on tavattoman vaikeaa. Kaikista työsuhteista ei saa edes työtodistusta, sopimusta ja palkkakuitinkin tulee, jos tulee. Itse työskentelen vain verokortilla, joten työnantajien pitäisi kyllä noudattaa käytänteitä ja hoitaa työtodistuksen automaattisesti. Elämäni aikana työsuhteita on kertynyt enemmän vajaat pari sataa kuin pari kymmentä. Älytöntä. Silti tulen joskus, jos tulen, nostaamaan kansaneläkkeen minimiä. (2021/52)

Joillekin työssäkävillä köyhille, jotka todennäköisesti pystyvät työllistymään erilaisiin töihin suhteellisen helposti, tukien hakeminen on hankalampaa kuin yhdestä työstä vajaan ansioiksi jäävien tilkitseminen toisella työllä. Aineistoissamme toistuva teema on erilaisten Kelan tai TE-palveluiden vaatimista selvityksistä aiheutuva vaiva ja kuormitus, joka hankalassa elämäntilanteessa koetaan erityisen raskaana. Erilaisten tukien byrokraattinen viidakko näyttäytyy monille epäselvänä ja epäjohdonmukaisena kokonaisuutena. Monet vastaajat kokevat myös virkahenkilöiden toi-

68 Valtiontalouden tarkastusvirasto, *Yleinen asumistuki*.

minnan epäreiluna ja jopa ilkeänä. Aineistossa toistuu esimerkiksi tilanne, jossa palkkatyötä tekevä ja hakeva ihminen tulkitaan yrittäjäksi ja häneltä evätään sen vuoksi oikeus työttömyyskorvaukseen. Kulttuurialalla työskentelevä nainen kertoo näin:

Kaikkein raskainta epäsäännöllisiä tuloissa on kuitenkin aina, kun osa tuloista tulee työttömyystukena. Työllistyminen tai apurahan saaminen tuntuu aina suorastaan jumalaiselta lahjalta – vapahdukselta työllisyysviranomaisten absortidilta toiminnalta. Olen kokenut kaiken sorttisia selvityksiä selvitysten perään: niin kuukausitolkulla myöhästyneen sovitellun tuen, kun yhden päivän työstä ei saanutkaan asianmukaista tuntitodistusta ajoissa, yrittäjyys-selvityksen muutaman sadan euron teosmyynnistä (selvityksen kesto myös useita kuukausia), virheelliset ohjeet (mm. väärät osoitetiedot pakolliseen tapahtumaan tai täysin päinvastaiset vastaukset eri virkailijoilta samaan kysymykseen) sekä omatoimisen opiskelun arvioinnin ei-päätoimiseksi koulutuksessa, johon useat muut työttömät ovat saaneet ongelmitta osallistua. Olen joutunut hankkimaan keskusteluapua selvittääkseni tästä pyörityksestä, mikä tuntuu aivan naurettavalta. (2021/57)

Moni työssäkäyvä pienituloisen pyrkii parantamaan elämäntilannettaan ja -laatuaan työskentelemällä ja opiskelemalla eri tavoin, mutta moni myös kokee, että sosiaaliturvajärjestelmä ei auta vaan pikemminkin kontrolloi ja usein myös rankaisee monipuolisesta yritteliäisyydestä. Aineistomme perusteella vaikuttaa siltä, että työssäkäyville köyhille mahdolliset kannustinloukut eivät ole lopulta este sille, että he etsisivät ja ottaisivat töitä vastaan. Prekaarien töiden seurauksena he kärsivät pikemminkin tukijärjestelmän aikaansaamasta ”prekaarian-sasta”⁶⁹ kuin kannustinloukusta. Yksi vastaaja kuvailee tämänkaltaista tilannetta seuraavasti:

Lopulta pääsin palaamaan pienipalkkaiseen työhöni osa-aikatunnein koulunkäynnin ohjaajaksi sekä jatkoin kevytyrittäjänä yrittäjäys-

tävääni auttaen tarpeen mukaisesti. Tilanne oli jälleen se, että tein kahta pienipalkkaista työtä. Tukiviidakosta sain asumistukea ja joinain kuukausina soviteltua ansiosidonnaista päivärahaa. Työsuhteeni ohjaajana oli määräaikainen lukuvuoden kerrallaan ja kesäisin olin työttömänä, jolloin sain kevytyrittäjyydestä kertyvien tulojen lisäksi ansiosidonnaista päivärahaa. Olin sikäli erikoisessa tilanteessa KEVA:n periessä minulta ulosoton kautta takaisin aikuiskoulutustukea umpisurkean kuntoutuussuunnitelman seurauksena, että käteen jäivät tuloni joinain kuukausina niin pieniksi (pienimmillään n. 800 €/kk), että olin oikeutettu asumistuen lisäksi myös toimeentulotukeen. Tulot vaihtelivat eri kuukausina hyvin paljon ja hyvistä kuukausista piti hieman yrittää säästää sukanvarteen huonoja varten, etenkin päätöksen odottelua varten. Tyypillisesti kuitenkin säästöön ei jäänyt juuri mitään, kun oli henkilötodistuksen uusintaa, talvikengät kirjaimellisesti räjähtivät käsiin tai milloin mitään arjen yllättäviä kuluja, joihin ”perusviikkobudjetti” (70 €, eli 10 €/pv) ei riittänyt. (2021/68)

Prekaariansaan ja tukien katkeamiseen voivat johtaa monenlaiset tilanteet, esimerkiksi työllistyminen kuukauden tai kahden ajaksi kokopäiväiseen työhön. Työsuhteen päättymisen jälkeen tuet on haettava uudelleen, jolloin syntyy joskus pitkiäkin viiveitä, joissa henkilöllä ei ole palkkatuloja tai sosiaaliturvaa. Erilaisissa sosiaaliturvan selvitystilanteissa tai tilanteissa, joissa henkilön tulkitaan työllistyvän omassa työssään eli yrittäjänä, voivat sosiaaliturvan katkokset venyä kuukausien mittaisiksi ja vaatia jopa oikeudellista apua, kun tukioikeutta selvitetään sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnassa tai oikeudessa. Pidempiaikaisesti pienituloisena eläneellä ei kuitenkaan ole yleensä säästöä sellaisia varoja, joilla näistä prekaariansoista voisi päästä yli. Aineistomme perusteella sosiaaliturvajärjestelmä kuitenkin usein olettaa, että säästöjä olisi käytettävissä ja että niitä käytettäisiin elämiseen tilanteissa, jossa henkilö olisi oikeutettu sosiaali-

69 Standing, *Precariat*.

turvaan. Säästöjen puuttuessa ja tukipäätösten kestäessä saatetaan joutua tukeutumaan joko sukulaisten apuun tai sitten erilaisiin pikaluottoihin, mikä puolestaan entisestään vaikeuttaa prekaarin pienituloisen tilannetta pitkällä aikavälillä. Vastaajat kokevat erityisen raskaiksi tällaiset elämäntilanteet, joihin voi liittyä myös fyysisen ja henkisen terveyden horjumista ja tulevaisuudenuskon menettämistä. Moni vastaaja kaipaakin sosiaaliturvajärjestelmään selkeyttä ja joustavuutta esimerkiksi perustulon tai kansalaispalkan muodossa.

Yhteenveto ja päätelmät

Olemme käsitelleet tässä artikkelissa suomalaisten työssäkäyvien köyhien kokemuksia prekaarista työstä ja sosiaaliturvasta. Työssäkäyvien köyhyyttä koskevan tutkimuksemme keskeisenä viitekehiksenä on ollut prekaaria työtä koskeva lähestymistapa, jonka mukaan länsimaissa hitaasti mutta varmasti lisääntyvä työssäkäyvien köyhyys liittyy työn murrokseen ja työmarkkinoiden prekarisaatioon. Laadullisen aineistomme analyysi tukee tätä olettamusta, sillä aineistostamme nousee selvästi esiin se, että epäsäännölliset ja epävarmat työsuhteet aiheuttavat epäsäännöllisiä, epävarmoja ja riittämättömiä ansioita.

Tämä oletamus on puolestaan yhteydessä artikkelimme toiseen keskeiseen viitekehikseen, jälkiteolliseen hyvinvointivaltioon. Artikkelimme vahvistaa aiempia olettamuksia ja havaintoja, joiden mukaan teollisen hyvinvointivaltion sosiaaliturvajärjestelmät eivät välttämättä sovi kivuttomasti jälkiteollisten työmarkkinoiden ja niiden tuottaman epävarmuuden, riskien ja pienituloisuuden ehkäisemiseen. Pienten palkkojen ja riittämättömien työtuntien vuoksi merkittävä osa suomalaisia työssäkäyviä joutuu turvautumaan sosiaaliturvaan, mitä ei voida pitää teollisen hyvinvointivaltion eetoksen mukaisena. Teollisen hyvinvointivaltion aikana palkkatyön katsottiin olevan parasta sosiaaliturvaa ja yksilön oletettiin kykenevän elättämään sekä itsensä että perheensä työllä. Sosiaaliturvalla on kui-

tenkin olennainen rooli osa-aikatyön ja muun pienipalkkaisen työn mahdollistajana. Petteri Orpon hallitusohjelman (2023-) pienituloisiin kohdistuvat heikennykset eivät korjaa työssäkäyvien köyhien asemaa. Suojaosien poisto tai maahanmuuttoon liittyvät tiukennukset esimerkiksi oleskeluluvan tai kansalaisuuden myöntämiseen vaikuttavat monen työssäkäyvän köyhän elämään sitä merkittävästi huonontuen.

Analyysimme tuo esille, että prekaari työelämä vaikuttaa pienituloisten suhteeseen työhönsä ja elämän suunnitteluun monin eri tavoin. Työssäkäyvien köyhyyydessä ei ole kyse vain hetkellisestä tilanteesta, vaan monet elävät vuodesta toiseen epävarmassa työmarkkina-asemassa. Ne, jotka kykenevät, tekevät runsaasti töitä päästäkseen kiinni parempiin ansioihin. Moni kokee sosiaaliturvajärjestelmän epäselvänä ja jopa nöyryyttävänä, mutta tarpeen tullen siihen kuitenkin turvaututaan. Selkeää luottamusta järjestelmään ei kuitenkaan ole, eikä sen varassa haluta elää, ellei ole pakko. Tässä artikkelissa emme ole voineet analysoida esimerkiksi asumiseen, liikkumiseen, terveyteen tai tunteisiin liittyviä ulottuvuuksia. Analyysimme perusteella on kuitenkin selvää, että prekaari työmarkkinaposition on ajoittain erittäinkin kuluttavaa, ja se heijastuu kaikkeen elämään luoden epävarmuutta. Tästä huolimatta aineistomme vastaajat haluavat sinitellä mukana työelämässä, pyrkivät kehittämään ja kouluttamaan itseään sekä ovat valmiita esimerkiksi muuttamaan toiselle paikkakunnalle varmemman työn perässä.

Yhteiskuntapoliittisilla ratkaisuilla sekä tukijärjestelmän selkeydellä ja joustavuudella on paljon merkitystä sille, miten yksilöt voivat pienituloisissa ja epävarmoissa, mutta jatkuvasti yleistyvissä prekaareissa työsuhteissa. Ne vaikuttavat siihen, kuinka ihmiset voivat elää ja rakentaa hyvää ja omaehtoista elämää, jossa työn epävarmuus ei johda yksilöiden ja perheiden väsymiseen ja loppuunpalamiseen.

Lähteet

Tutkimusaineistot

Töissä ja köyhä -kirjoitusaineisto 2015. FSD3321. <https://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3321>.

Töissä ja köyhä -kirjoitusaineisto 2021. Jyväskylän yliopisto.

Tutkimuskirjallisuus

Airio, Ilpo. ”Työssä mutta köyhä: Työn ja toimeentulon sidos kuudessa OECD-maassa 1970–2000.” *Janus* 14, no. 3 (2006): 294–311. <https://journal.fi/janus/article/view/50388>.

Airio, Ilpo. ”Työssäkäyvien köyhyiden taustatekijät EU-maissa.” *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 103, no. 2 (2007): 172–185. <https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/images/stories/kak/kak22007/kak22007airio.pdf>.

Airio, Ilpo. *Change of Norm?: In-Work Poverty in a Comparative Perspective*. Helsinki: Kela, Research Department, 2008. <http://hdl.handle.net/10250/3326>.

Alasoini, Tuomo. ”Digitalisaatio muuttaa työtä – milaista työelämää uudistavaa innovaatiopolitiikkaa tarvitaan?” *Työpoliittinen aikakauskirja* 58, no. 2 (2015): 26–37. <https://tem.fi/documents/1410877/2874993/tak22015.pdf>.

Ansio, Heli, Pia Houni & Mikko Piispa. ”Ei ole keksitty sitä ammattinimikettä, mikä olisin: Sosiaalisesti sitoutuneet taiteentekijät ja hybridinen työ.” *Yhteiskuntapolitiikka* 83, no. 1 (2018): 5–17. <https://www.julkari.fi/handle/10024/136024>.

Armingeon, Klaus & Giuliano Bonoli. *The Politics of Post-Industrial Welfare States*. London: Routledge, 2006.

Boström, Lovisa & Birgitta Jansson. ”Who are the In-Work Poor?: A Study of the Profile and Income Mobility among the In-Work Poor in Sweden from 1986 to 2016.” *Social Indicators Research: An International and Interdisciplinary Journal for Quality-of-Life Measurement* 165, no. 2 (2023): 495–517. <https://doi.org/10.1007/s11205-022-03025-1>.

Cingolani, Patrick. *Révolutions précaires: Essai sur l'avenir de l'émancipation*. Paris: La Découverte, 2014.

Cingolani, Patrick, toim. *Un travail sans limites?* Paris, Érés, 2012.

Conen, Wieteke & Karin Schulze Buschoff. ”Introduction to the Special Issue: Multiple Jobholding in Europe.” *Transfer: European Review of Labour*

and Research 27, no. 2 (2021) 141–147. <https://doi.org/10.1177/10242589211022550>.

Della Porta, Donatella, Sakari Hänninen, Martti Siisiäinen & Tiina Silvasti. *The New Social Division: Making and Un-Making Precariousness*. London: Palgrave-MacMillan, 2015.

Kalleberg, Arne L. & Steven P. Vallas (toim.). *Precarious Work*. Bingley: Emerald, 2018.

Enbom, Leena. ”The Working Poor: The Labour Strategies of the Welfare Recipients in Helsinki 1890–1970.” Väitöskirja, Helsingin yliopisto, 2023. <http://hdl.handle.net/10138/358134>.

Eurofound, Robert Anderson, Daphne Ahrendt, Adam Revello, Jean-Marie Jungblut & Eszter Sándor. *In-Work Poverty in the EU*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. <https://doi.org/10.2806/125135>.

Filandri, Marianna & Emanuela Struffolino. ”Individual and Household In-Work Poverty in Europe: Understanding the Role of Labor Market Characteristics.” *European Societies* 21, no. 1 (2019): 130–157. <https://doi.org/10.1080/14616696.2018.1536800>.

Goos, Maarten, Alan Manning & Anna Salomons. ”Job Polarization in Europe.” *The American Economic Review*, 99, no. 2 (2009): 58–63. <http://www.jstor.org/stable/25592375>.

Grahn, Anna, Anna Kuusela, Lauri Mäkinen, Outi Sarpila & Susanna Mukkila. ”Mitä ihmisarvoisen elämä maksaa Suomessa?: Viitebudjettimenetelmään perustuvat laskelmat vuonna 2022.” Raportti 1/2023. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2023. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146028/URN_ISBN_978-952-408-011-8.pdf.

Grimshaw, Damian, Colette Fagan & Gail Hebson (toim.). *Making Work More Equal: A New Labour Market Segmentation Approach*. Manchester: Manchester University Press, 2017.

Halleröd, Björn, Hans Ekbrand & Mattias Bengtsson. ”In-Work Poverty and Labour Market Trajectories: Poverty Risks Among the Working Population in 22 European Countries.” *Journal of European Social Policy* 25, no. 5 (2015): 473–488. <https://doi.org/10.1177/0958928715608794>.

Hamilton, James D. ”A Neoclassical Model of Unemployment and the Business Cycle.” *Journal of Political Economy* 96, no. 3 (1988): 593–617. <http://www.jstor.org/stable/1830361>.

Hipple, Steven F. ”Multiple Jobholding During the 2000s.” *Monthly Labor Review* 133, no. 7 (2010): 21–32. <https://www.bls.gov/opub/mlr/2010/07/art3full.pdf>.

- Hick, Rod & Alba Lanau. *In-Work Poverty in the UK*. Cardiff: Cardiff University, 2017.
- Horemans, Jerome. *Atypical Employment and In-Work Poverty*. Leuven: Hiva Research Institute for Work and Society, 2017.
- Jakonen, Mikko. "Työssäkävän köyhän elämä vaatii jokapäiväistä rohkeutta". Teoksessa *Kaikenlaista Rohkeutta*, toimittaneet Hannu Koskinen, Pekka Aula, Ilari Hetemäki, Tuija Pulkkinen & Esa Väli-verronen, 97–114. Helsinki: Gaudeamus, 2019.
- Jakonen, Mikko. "Uusi työ ja prekarisaatio: Työn muutosten vaikutukset suomalaisen hyvinvointivaltioon ja poliittiseen järjestäytymiseen". *Tiede & Edistys* 39, no. 4 (2014): 287–320. <https://doi.org/10.51809/te.105165>.
- Jakonen, Mikko. *Konflikti: Talous ja politiikka*. Helsinki: Into, 2020.
- Jokinen, Eeva & Juhana Venäläinen (toim.). *Prekarisaatio ja affekti*. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskus, 2015.
- Järvensivu, Anu & Arja Haapakorpi (toim.). *Monimuotoinen ansiotyö: Näkökulmia monista lähteistä ansaintaan*. Tampere: Tampere University Press, 2022.
- Julkunen, Raija. *Muuttuvat hyvinvointivaltiot: Eurooppalaiset hyvinvointivaltiot reformoitavina*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2017.
- Kainulainen, Ville. *Työssäkävvät köyhät: Katsaus aiheeseen tutkimuskirjallisuuden valossa*. Helsinki: Palvelualojen ammattiliitto PAM, 2013.
- Kauhanen, Arttu, Marja Riihelä & Matti Tuomala. "Köyhyys ja köyhyyden pitkittyminen Suomessa." *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 116, no. 1 (2020): 6–29. <https://www.doria.fi/handle/10024/176826>.
- Kauhanen, Merja. "Monimuotoisen ansiotyön tekeminen rekisteriaineistojen valossa." Teoksessa *Monimuotoinen ansiotyö: Näkökulmia monista lähteistä ansaintaan*, toimittaneet Anu Järvensivu & Arja Haapakorpi, 41–71. Tampere: Tampere University Press, 2022.
- Kauhanen, Merja, Satu Ojala, Niklas Mäkinen, Tomi Kyyrä & Hanna Pesola. *Palvelujärjestelmän toiminta: Osa-aikatyö, tilapäinen työ ja siirtymät koko-aikatyöhön*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, 2022. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-032-5>.
- Kauppinen, Timo M. *Yksinasumisen muutokset ja tulosaloja*. STTK julkaisusarja: Taloutta ja työelämää, 1/2022. STTK, 2022. https://www.sttk.fi/wp-content/uploads/sites/2/2022/12/1_naytoversio_sivuttain_sttk_julkaisusarja_taloutta_jatyoelamaa_1_2022.pdf.
- Kettunen, Pauli. *Työjärjestys: Tutkielmia työn ja tiedon poliittisesta historiasta*. Helsinki: Tutkijaliitto, 1997.
- Koistinen, Pertti. *Työ, työvoima ja politiikka*. Tampere: Vastapaino, 2014.
- Kontinen, Tiina, Pia Houni, Helena Kartsen & Heikki Toivanen. "Liminaalitalon käsite työn muutosten jäsentäjänä." *Aikuiskasvatus* 33, no. 4 (2013): 252–264. <https://doi.org/10.33336/aik.94057>.
- Lestrade, Brigitte (toim.). *Travail et précarité: Les 'working poor' en Europe*. Paris: L'Harmattan, 2011.
- Lohmann, Henning. "Welfare States, Labour Market Institutions and the Working Poor: A Comparative Analysis of 20 European Countries." *European Sociological Review* 25, no. 4 (2009): 489–504. <https://doi.org/10.1093/esr/jcn064>.
- Lohmann, Henning & Ive Marx. *The Handbook on In-Work Poverty*. London: Edward Elgar Publishing, 2019.
- Marx, Ive & Brian Nolan. "In-Work Poverty." Teoksessa *Reconciling Work and Poverty Reduction*, toimittaneet Bea Cantillon & Frank Vandembroucke, 131–156. Oxford: Oxford University Press, 2014.
- Maury, Olivia. "Kansainväliset opiskelijat prekaarina työvoimana Suomessa: Kokemuksia työnteosta opiskelijan oleskeluluvan varassa." *Sosiologia* 55, no. 4 (2018): 334–349. <https://journal.fi/sosiologia/article/view/124372>.
- McBride, Jo & Andrew Smith. "I feel like I'm in poverty. I don't do much outside of work other than survive": In-Work Poverty and Multiple employment in UK." *Economic and Industrial Democracy* 43, no. 3 (2022): 1440–1466. <https://doi.org/10.1177/0143831X211016054>.
- McBride, Jo, Andrew Smith & Marcell Mbala. "'You End up with nothing': The Experience of Being Statistic of 'In-Work Poverty' in UK." *Work, Employment and Society* 32, no. 1 (2018): 210–218. <https://doi.org/10.1177/0950017017728614>.
- Mustosmäki, Armi. "How Bright are the Nordic Lights?: Job Quality Trends in Nordic Countries in a Comparative Perspective." Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, 2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7103-8>.
- Neilson, Brett & Ned Rossiter. "Precarity as Political, or, Fordism as an Exception." *Theory, Culture & Society* 25, no. 7–8 (2008): 51–72. <https://doi.org/10.1177/0263276408097796>.
- Näre, Sari & Lena Näre. *Työttömyys sattuu*. Helsinki: Gaudeamus, 2022.
- Ojala, Satu, Merja Kauhanen & Jouko Nätti. "Osa-aikajärjestelmän monet muodot ja työn laatu." *Talous & Yhteiskunta*, no. 3 (2014): 36–41. <https://labore.fi/wp-content/uploads/2020/04/ty32014.pdf>.

- Palviainen, Heikki. ”Työssäkävien köyhyys Suomessa 1990–2010.” *Kansantaloudellinen vuosikirja* 114, no. 4 (2018): 495–512. https://www.taloustiet-eellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2018/12/KAK_4_2018_WEB-9-26.pdf.
- Pennel, Denis. *Travailler pour soi?* Paris: Seuil, 2013.
- Poulter, Hannah, Judith Eberhardt, Helen Moore & Sula Windgassen. ”Bottom of the Pile’: Health Behaviours within the context of In-Work Poverty in North East England.” *Journal of Poverty* 27, no. 3 (2023): 197–216. <https://doi.org/10.1080/10875549.2021.2023721>.
- Pyöriä, Pasi (toim.). *Työelämän myytit ja todellisuus*. Helsinki: Gaudeamus, 2017.
- Pyöriä, Pasi & Satu Ojala. ”Työn prekarisaatio.” Teoksessa *Työelämän myytit ja todellisuus*, toimittanut Pasi Pyöriä, 42–62. Helsinki: Gaudeamus, 2017.
- Rideout, Vanda N. ”Digital Taylorization of Social Service Work.” *Canadian Journal of Communication* 33, no. 4 (2008): 685–700. <https://doi.org/10.22230/cjc.2008v33n4a2092>.
- Rokkonen, Lilli Aini. ”Prekaari äitiys: Kertomuksia palkkatyön reunamilta.” Väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto, 2020. <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/23700>.
- Sipilä, Jorma, Anneli Anttonen & Teppo Kröger. ”A Nordic Welfare State in Post-Industrial Society.” Teoksessa *The Welfare State in Post-Industrial Society*, toimittaneet Jason L. Powell & Jon Hendricks, 181–199. London: Springer, 2009.
- Standing, Guy. *The Precariat*. London: Bloomington Press, 2010.
- Swaffield, Jo, Carolyn Snell, Becky Tunstall & Jonathan Bradshaw. ”An Evaluation of the Living Wage: Identifying Pathways Out of In-Work Poverty.” *Social Policy & Society* 17, no. 3 (2018) 379–392. <https://doi.org/10.1017/S1474746417000136>.
- Tuominen, Pekka. ”Maahanmuuttajayrittäjien mielenmaisema: Yhteiskunnan muutosten syvät tarinat,” teoksessa *Kahdeksan Kuplan Suomi: Yhteiskunnan Muutosten Syvät Tarinat*, toimittaneet Anu Kantola, Sanna Aaltonen, Lotta Haikkola, Lotta Junnilainen, Eeva Luhtakallio, Pauliina Patana, Joonas Timonen & Pekka Tuominen, 140–170. Helsinki: Gaudeamus, 2022.
- Wolff, Richard D. & Stephen A. Resnick. *Contending Economic Theories: Neoclassical, Keynesian, and Marxian*. Cambridge: MIT Press, 2012.
- Zitting, Joakim & Sari Kainulainen. ”Koronapandemian vaikutukset ruoka-aputoimintaan.” *Yhteiskuntapolitiikka* 88, no. 1 (2023): 45–52. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023021627531>.
- Åkerblom, Leena. ”Epävarmuuden tuolla puolen”: Muuttuvat työmarkkinat ja prekaari toimijuus. Väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto, 2014. <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/13137>.

Raportit, selvitykset ja hallinnolliset asiakirjat

- Ahmed, Akhlaq. ”Kokeellinen tutkimus etniseen alkuperään perustuvasta syrjinnästä suomalaisilla työmarkkinoilla.” Teoksessa *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta*, toimittaneet Villiina Kazi, Anne Alitolppa-Niitamo & Antti Kaihovaara, 15–27. Työ- ja elinkeinoministeriö, 2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-487-7>.
- Fornaro, Paolo. ”Maahanmuuttajien yrittäjyys kotoutumisen keinona.” Teoksessa *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta*, toimittaneet Villiina Kazi, Anne Alitolppa-Niitamo & Antti Kaihovaara, 43–53. Työ- ja elinkeinoministeriö, 2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-487-7>.
- Hirvi-Ijäs, Maria, Sakarias Sokka, Kaisa Rensujeff, Tiina Kautio & Ari Kurlin Niiniäho. *Taiteilijoiden työ ja toimeentulon muodot: Taiteen ja kulttuurin barometri 2019*. Helsinki: Cupore, 2020. <https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/cuporen-julkaisut/taiteen-ja-kulttuurin-barometri-2019-taiteilijoiden-tyo-ja-toimeentulo>.
- Iivonen, Saija, Jussi Tervola & Joonas Ollonqvist. *Kansainvälinen vertailu perus- ja vähimmäisturvaetuuksista: Suomi, Alankomaat, Iso-Britannia, Ruotsi, Tanska ja Viro* THL työpaperi 41/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-916-0>.
- Kangas, Olli & Veli-Matti Ritakallio. *Köyhyyden mittaustavat, sosiaaliturvan riittävyys ja köyhyyden yleisyys Suomessa*. Helsinki: Kela, 2008. <http://hdl.handle.net/10250/3426>.
- Kangas, Olli & Laura Kallioma-Puha. *In-Work Poverty in Finland*. European Commission, 2019. <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=21113&langId=en>.
- Karjalainen, Jouko, Rosa Hossain-Karhu, Pirjo Marjamäki & Annikka Sinkkonen. *Ruoka luo yhteyden – Ruoka-apu hyvinvointivaltiossa. Ruoka-apu-selvityksen muistio*. Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca, 2021. <https://stm.fi/documents/1271139/48496181/Selvitys+ruoka-avusta.pdf/501a0182-4e8e-f943-9bd3-afc40e10332f/Selvitys+ruoka-avusta.pdf?t=1612953452113>
- Könönen, Jukka & Markus Himanen. ”Maahanmuuton sääntelyn ja etnisen syrjinnän yhteydet maa-

- hanmuuttajien työmarkkina-asemaan.” Teoksessa *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta*, toimittaneet Villiina Kazi, Anne Alitolppa-Niitamo & Antti Kaihovaara, 54–65. Työ- ja elinkeinoministeriö, 2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-487-7>.
- Pena-Casas, Ramón, Dalila Ghailani, Slavina Spasova & Bart Vanhercke. *In-Work Poverty in Europe: A Study of National Policies*. Bruxelles: European Commission, 2019. <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=21113&langId=en>.
- Pärnänen, Anna & Hanna Sutela. *Isensätyöllistäjät Suomessa 2013*. Helsinki: Tilastokeskus, 2014. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-244-514-8>.
- Tanner, Niina. *Töissä, mutta köyhä: Palkkatyököyhyys ja sen kustannukset ravintola- ja kiinteistöpalvelualueilla*. Helsinki: Palvelualuejen ammattiliitto, 2019. <https://www.pam.fi/wp-content/uploads/2023/08/Tanner-palkkatyököyhyys.pdf>.
- Valtiontalouden tarkastusvirasto. *Yleinen asumistuki: Vuoden 2015 kokonaisuudistus, etuusmenojen kehitys ja tuensaajien työssäkäynti*. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 4/2023. <https://www.vtv.fi/app/uploads/2023/04/VTV-Tarkastus-4-2023-Yleinen-asumistuki.pdf>.
- Medialähteet ja blogit**
- Hiilamo, Aapo, Tapio Räsänen, Tuija Korpela, Susanna Mukkila, Lauri Mäkinen & Tiina Ristikari. ”Hintojen nousun vaikutuksia lapsiperheköyhyyteen voidaan lieventää vain vähän lapsilisäjärjestelmän muutoksilla.” Kela. 14.9.2022. <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/6774>.
- Korpela, Tuija. ”Yhä useammalla perustoimeentulotukea saavalla kotitaloudella on ansiotuloja.” Kela tutkimusblogi. 15.5.2023. <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/6977>.
- Martikainen, Annika. ”Utu Hopiavuori käy kokopäivätöissä, mutta laskujen jälkeen käteen jää 250 euroa kuussa – tässä syyt, miksi työssäkäyvien köyhyys yleisty.” Yle. 4.2.2023. <https://yle.fi/a/74-20015568>.
- Melin, Harri. ”Keitä ovat yksinyrittäjät?” Alusta. 13.3.2020. <https://www.tuni.fi/alustalehti/2020/03/12/keita-ovat-yksinyrittajat/>.
- ”Professori Juho Saari: Duunareista joka kymmenes on vaarassa ajautua köyhyyteen.” Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö. 30.3.2023. <https://www.sak.fi/ajankohtaista/uutiset/professori-juho-saari-duunareista-joka-kymmenes-suuressa-vaarassa-ajautua-koyhyyteen>.
- Tilastot**
- Eurostat. ”EU statistics on income and living conditions.” 21.6.2023.
- Federal Statistical Office of Germany (Destatis). ”Registered unemployed, Unemployment rate for Germany, Former Territory of Federal Republic.” 21.6.2023. <https://www.destatis.de/EN/Themes/Labour/Labour-Market/Unemployment/Tables/lrab001.html>.
- Kela. *Tilasto Suomen työttömyysturvasta 2021*. Helsinki: Kela, 2022. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022091459071>.
- Suomen virallinen tilasto: *Perheet*. Helsinki: Tilastokeskus, 28.5.2021. https://www.stat.fi/til/perh/2020/perh_2020_2021-05-28_tie_001_fi.html.
- Suomen virallinen tilasto: *Työvoimatutkimus*. Helsinki: Tilastokeskus, kesäkuu 2023. <https://www.stat.fi/tilasto/tyti>.
- Tilastokeskus. ”Pienituloisten määrä kasvoi vuonna 2021.” 19.12.2022. <https://www.stat.fi/julkaisu/clubsh4ppy1y20bum4uh8ngbg>.
- Viranomaislähteet**
- ”Opiskelu Suomessa.” Maahanmuuttovirasto. 21.6.2023. <https://migri.fi/opiskelu-suomessa>.
- ”Pysyvä oleskelulupa.” Maahanmuuttovirasto. 21.6.2023. <https://migri.fi/pysyva-oleskelulupa>.
- ”Toimeentuloedellytys Suomesta oleskeluluvan saaneen perheenjäsenelle.” Maahanmuuttovirasto. 21.6.2023. <https://migri.fi/toimeentuloedellytys-suomesta-oleskeluluvan-saaneen-perheenjasenelle>.
- Vahva ja välittävä Suomi: Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023*. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58. Helsinki: Valtioneuvosto, 2023. 21.6.2023. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-763-8>.